

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI**

**MODERN SANAT VE SONRASI SANAT ALANINDA BİR İFADE
ARACI OLARAK ATIK**

Sofiya AHADOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gülseren BUDUMLU İLDEŞ

HAZİRAN - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MODERN SANAT VE SONRASI SANAT ALANINDA BİR
İFADE ARACI OLARAK ATIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sofiya AHADOVA

Enstitü Anasanat Dalı: Resim

“Bu tez 12/06/2023 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Şive Neşe BAYDAR	Başarılı
Prof. Dr. Ahmet Şinasi İŞLER	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi. Gülseren BUDUMLU İLDEŞ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından uygulama esasları çerçevesinde alınan benzerlik raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim. Etik Beyan Formunu imzalamayınız.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Sofiya AHADOVA

12/06/2023

İÇİNDEKİLER

RESİM LİSTESİ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KAVRAM DÜZEYİNDE ATIK.....	3
1.1. Atık Malzemeye Kavram Olarak Genel Bakış (Çöp).....	3
1.1.1. Geri Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik.....	8
BÖLÜM 2: MODERN SANAT TARİHİNDE ATIK MALZEMENİN KULLANIMI	12
2.1. Modern Sanat Dönemine Geçiş	12
2.1.1. Hazır Nesne Kullanımı (Ready Made)	14
2.1.2. Kübizm ve Nesne Kullanımı	16
2.1.3. Kolaja Genel Bakış.....	19
2.1.4. Asamblaj'ın Sanat Alanında Daha Geniş Kullanımı.....	21
2.1.5. Pop Art (Seri Üretim)	25
BÖLÜM 3: MODERN SANAT SONRASI ATIĞIN SANATTA KULLANIMI ...	28
3.1. Atıkların Sanat Eserinde Kullanımı Örnek Akım ve Sanatçılar.....	28
3.1.1. Fluxus	29
3.1.2. Funk Sanat	31
3.1.3. Land Art/Arazi Sanatı	33
3.1.4. Arte Povera.....	34
3.2. Atıklarla Çalışma Yapan Diğer Sanatçı Örnekleri.	36
3.2.1. Gerilla Grubu ve Gordon Matta- Clark	36
3.2.2. Fernandez Arman	38
3.2.3. Jac Leirner	39
3.2.4. Damien Hirst	40
3.2.5. Guerra de la Paz	42
3.2.6. Gabriel Orozco	43
3.2.7. Subidh Gupta.....	45
3.2.8. UMA- ULF Mejerger Architects	46

BÖLÜM 4: ATIK KONUSU ÇERÇEVESİNDE OLUŞTURDUĞUM PROJELER	
.....	48
SONUÇ	63
KAYNAKÇA.....	65
ÖZGEÇMİŞ	71

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Büyük Gübre Krizi. London, 1894	6
Resim 2: F.R.U.I.T. University Of Chicago. 2005 Free Soil (Özgür Toprak)	10
Resim 3: Fountain (Çeşme) Marcel Duchamp.....	18
Resim 4: Bir Şişe Vieux Marc, Bardak, Gitar ve Gazete. Pablo Picasso	18
Resim 5: Meyve Tabağı ve Bardağı. Beyaz Kuşe Kâğıt Üzerine Guajlı, Karakalem ve Kes-Yapıştır Baskılı Duvar Kağıdı; Daha Sonra Mukavva Üzerine Monte 24 3/4 × 18 inç (62,9 × 45,7 cm) 1912 Georges Braque.....	19
Resim 6: İsimsiz Hamburg Yükseltilmiş Tren. 1929 Kurt Schwitters	21
Resim 7: Monogram, 1955-59 Robert Rauschenberg.....	23
Resim 8: Monument to the Third International (3.çü Uluslararası Anı)t, Moskova, a 22-ft-high (6.7-m) 1919-1920 Vladimir Tatlin.....	24
Resim 9: Otuz İki Tuval Üzerine Sentetik Polimer Boya, Her Tuval 20 x 16" (50,8 x 40,6 cm) 1962 Andy Warhol	25
Resim 10: Han Kavanozu Coca-Cola Logosu ile Boyanmış, 1995 Ai WeiWei.....	27
Resim 11: Bambolina. Cigarette Butts on Wood. 1994.....	30
Resim 12: Al Hansen Senorita.Asamblaj. 1962 Bruce Conner	32
Resim 13: İsimsiz. Andy Goldsworthy.	33
Resim 14: Paçavralar İçinde Venüs, 1967 Michelangelo Pistoletto	35
Resim 15: Gordon Matta-Clark. Fake Estate (Sahte Gayrimenkul) 1970	35
Resim 16: Parking, 1982 Arman.....	38
Resim 17: Plastik Poşetler ve Polyester Ambalaj. 129x150 cm. 1989 Jac Leirner.....	40
Resim 18: Home Home Sweet Home(Evim Evim Güzel Evim). 1994. Damien Hirst ..	42
Resim 19: Atomik ve Yükseliş 2009 Guerra de la Paz.....	44
Resim 20: Gabriel Orozco: Asterisms 2012 Gabriel Orozco.....	45
Resim 21: Gabriel Orozco: Asterisms 2012 Gabriel Orozco.....	44
Resim 22: DaDa National Gallery of Modern. 2014. Subodh Gupta	46
Resim 23: “UMA”(ULF Mejengren Architects). Meksika.....	46
Resim 24: Saç	54
Resim 25: Labirent Market	55
Resim 26: Markette Geri Dönüşüm	56
Resim 27: Kutular	57

Resim 28: Bu Kadar Çöp Nereye Gidiyor?	58
Resim 29: Yok Olmanın Sınırında.....	60
Resim 30: Çöpleni Geri Kalan.....	61
Resim 31: Atık Paralar.....	63

ÖZET	
Başlık: Modern Sanat ve Sonrası Sanat Alanında Bir İfade Aracı Olarak Atık	
Yazar: Sofiya AHADOVA	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gülseren BUDUMLU İLDEŞ	
Kabul Tarihi: 12/06/2023	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 71 (ana kısım)
Kullanım süresi bitmiş ve ihtiyaç dışı kalmış her madde atık olarak tanımlanmaktadır. İnsan yaşamının bütün döneminde karşımıza çıkan atıklar, endüstriyel devrim ve teknolojik gelişmelerle birlikte dünya için bir sorun haline gelmiştir. Sanayi Devrimi sonrası artan atıklar doğa için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Dolayısıyla oluşan nesne çokluğu ve çeşitliliği sanatçılar için ham maddeye dönüşmüştür. Atığın temel nedenlerinin başında gelen üretim ve tüketim kültürüne eleştirel yaklaşımlar, sosyal yaşamın birçok alanında olduğu gibi sanat alanında da karşılık bulmuştur. Hazır kullanım nesnelerinin sanat alanına dâhil olduğu dönemden sonra birçok akım oluşmuştur. Bu dönem 19. yüzyılın başlarına denk gelmektedir Modern Sanat ve Sonrası sanat, konu çerçevesinde ele alınabilecek alanlardandır. Kâğıt, cam, iplik gibi sanat dışı malzemelerle başlayan günlük nesne kullanımı kolaj ve ambalaj gibi sanat alanları oluşturmuştur. Seri üretim malzemeleri, hazır nesnenin kullanımı, atık nesnenin bir sanat aracına dönüşmesi ve tüketim kültürüne Modern Sanat ve Sonrası Sanatı kapsayan dönemlerde göndermeler yapılmıştır. Özellikle dada sonrası hazır nesne kullanımı nesneyi ifade aracına çevirerek fikirleri daha net ifade etmek için aracı olmuştur. Modern sanat sonrası atıkların sanat alanında kullanımı çevresel sorunları açık şekilde vurgulamaktadır. Bu çalışmada endüstriyel ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olan atığın gündelik yaşamda yarattığı olumsuzluklara değinilmiş, sanat aracılığı ile bir ifade aracına dönüşen atık nesnelerin, Modern Sanat ve Sonrası Sanatındaki yeri irdelenmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Modern Sanat, Atık, Geri Dönüşüm	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Waste as a Medium of Expression in the Field of Modern Art and Post-Art	
Author of Thesis: Sofiya AHADOVA	
Supervisor: Assist. Prof. Gülseren BUDUMLU İLDEŞ	
Accepted Date: 12/06/2023	Number of Pages: vi (pre text) + 71 (main body)
Any object or material that is left over after using a product or is simply no longer needed is used to label as “waste”. Waste encounters in all periods of human life has turned into a problem for the world since the industrial revolution and technological developments increase. After the industrial revolution, waste increase has begun to pose a threat to nature. Therefore, the multiplicity and diversity of objects have turned into raw materials for artists. Many movements formed after the period when ready-made objects were used in the field of art. Critical approaches to production and consumption culture, which is one of the main causes of waste, have found a response in the field of art as well as in many areas of social life. This period coincides with the beginning of the 19th century, Modern Art and Post-Art the fields that can be discussed within the framework of the subject. The use of daily objects, starting with materials such as paper, glass, and thread, has created art fields such as collage, assemblage, and photomontage. In this thesis were made references to mass production materials, the use of ready-made objects, the transformation of waste objects into an art tool, and the consumption culture in the periods covering Modern Art and Postmodern Art. Especially after Dada which turned objects into a means of expression use of ready-made objects has become a tool to express ideas more clearly. After the postmodern period, use of waste in a field of art clearly emphasizes environmental problems. This thesis examines waste’s transformation into an expression through art, especially in Modern and Postmodern Art which highlights the daily negative effects of waste that results from mass production, industrialization and technological developments.	
Anahtar Kelimeler: Modern Art, Waste, Recycle	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Sanat pratiklerinde sanat dışı malzemenin kullanımı ilk olarak kübizmle izlenmektedir. Kolaj ve montaj tekniklerinden sonra sanat alanında hazır nesne kullanımı gelişmeye başlamıştır. Sanatsal ifadeye bir medyum olarak hazır nesnenin dâhil olması, sanayi ve teknoloji alanındaki araçların sanatçılarca sanat mecrasına devşirilmesi çağdaş sanat pratiklerinde eleştirel bir biçime dönüşmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kavramsal bir merkeziyet ve eleştirel bir form kazanan sanat pratikleri, form üretimine dayalı modern estetik biçimlerden uzaklaşmış ve nesne kullanımı daha da gelişmiştir. Dada'nın ortaya çıkması ve genel anlamda hazır nesnenin işlem görmeden kullanılması için zemin hazırlamıştır. 1960'lerden sonra birçok akım ortaya çıkmış ve sadece araç olarak kullanılan nesne atık kavramı altında da sanatçılara konu olmaya başlamıştır. Kaynakların kullanılması, eşyaların hızlı üretilip tüketilmesi atıkların da çoğalmasına sebep olmuştur. Çağın oluşturduğu nesne çokluğu sanat alanının bu yöne yönelmesine sebep olmuştur. Sanat eserine dâhil olan nesneler kendi işlevsel görevlerinden uzaklaşarak ifade aracına dönüşmektedir. Çevresel ve atık sorunlarını ele almak için de nesnelerin atık ifade gücü kullanılmaktadır. Bu kapsamda kendi eserlerinde atıklara ve onların meydana getirdiği sorunlara dikkat çeken sanatçılar üzerinden bağlar kurularak konu araştırmaları yapılmıştır.

Araştırmanın Önemi

18-19. yy. a denk gelen Endüstriyel Devrim bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bu dönemin ortaya çıkardığı değişimler sonrası sanat eserlerinde nesne parçaları görülmeye başlanmıştır. Kübistlerle başlayan sanat dışı malzeme kullanımı, kolaj, asamblaj, Dada ve pop art dönemlerinde tamamıyla hazır nesnenin sanat alanına dâhil olması anlatılmıştır. Günümüze kadar uzanan nesne kullanımı ifadesel anlamda farklılaşmıştır. Atığa dönüşen nesneler bu çerçevede ele alınmaya başlamıştır.

Bu çalışmada nesnelerin atık kavramı çerçevesinde kullanımı ile ilgili çalışmaların gösterilmiştir. Çalışmaların yapılış süresi birkaç aydan başlayarak bir seneyi bulmuştur. Daha çok biriktirme ve toplama üzerine yapılan bu çalışmalar, özellikle uzun sürede oluşmuştur. Bazı çalışmaların oluşum süreci fotoğraf ile gösterilmiştir.

Çalışmalarımı oluşturmak için atık nesneleri yapıştırma, kesme ve el işçiliğinden oluşan yöntemler kullanılmıştır. Bu bağlamda toplanarak elde edilen atık nesneler geri dönüşüme atıfta bulunmakta ve aynı zamanda çevresel sorunları da vurgulanmaktadır. Geri dönüşüm sistemi örnek alınarak yapılan çalışmaların temelinde dönüşüm manevrası vardır. Bu manevranın kendisi işlevsiz eşyaları estetiğe dönüştürmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı modern sanat sonrası ve günümüze kadar uzayan süreçte hazır nesnenin atık bağlamında sanat alanına dâhil olma sürecini göstermektir. Endüstriyel gelişmeler, fabrikalaşma, makineleşme bağlamında ve daha sonra da teknolojik gelişmeler, atıkların çoğalmasına ve sanatçıların dikkatinin buraya yönelmesinde büyük rol oynamıştır. Yeni Modern Sanat Döneminin başlamasıyla birlikte sanatta kavramsal çalışmalara daha çok yer verilmiştir. Bu bağlamda nesnelerin atık kavramı altında ele alınmıştır. Oluşan nesne fazlalığı sanatçıları içim ham maddeye dönüşmüştür. Atıkların doğa ve insan bağlamında çevreye verdiği zarar, sanatçı çalışmaları kapsamında ele alınmıştır. Modern sanat ve sonrası sanatında atıkların ifade aracına dönüşüm süresi vurgulanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nesnenin sanat alanına dâhil olması ve günümüz sanatına kadar uzanan kullanımı ele alınmıştır. Özellikle nesne çokluğu sonucunda oluşan atık konusu sanat çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma süresince basılı yerli ve yabancı akademik makaleler incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Türkçe kitaplar, Türkçe çeviriler, İngilizce kitaplar, makaleler kaynak olarak ele alınmıştır ve ihtiyaç duyulduğunda internet kaynaklarından da faydalanılmıştır. Nesnenin sanat eserine dâhil olması ve daha sonra atık nesnenin sanat alanında kullanımı kronolojik olarak araştırılmıştır. Her anlatılan dönem, örnek eserler ve sanatçı örnekleri ile desteklenmiştir. Araştırmanın son bölümünde konu ile ilgili çalışmalarım gösterilmiş ve konu ile olan ilişkisi anlatılmıştır.

BÖLÜM 1: KAVRAM DÜZEYİNDE ATIK

1.1. Atık Malzemeye Kavram¹ Olarak Genel Bakış (Çöp²)

18. yüzyılın sonları 19. yüzyılın başları insan hayatının sosyal, ekonomik ve kültürel alanda büyük kırılmalar yaşadığı bir süreçtir. Bu dönemde nüfus artmış ve sosyal tabakalar oluşmuştur. İnsan ve hayvan gücünden yararlanarak yapılan üretim, ihtiyacı karşılamamaya başlamıştır. Dolayısıyla bu talep sonucunda insan çaresizliğinin sonucu olarak ortaya çıkan fabrikalaşma ve makineleşme dönemi ortaya çıkmıştır. Avrupa’da başlayan bu süreç Sanayi Devrimi olarak bilinmektedir. (Sakarya, Alkan ve Dört Yol, :2020)

Sanayi Devrimi ile gelişen süreci şekillendiren temel anlayış, ilerlemedir. Gün boyu kahvede oturup gazetesini okuyan bir Fransız’a, ilerleme kavramından ne anladığını bir sorun. Size buharlı trenler, elektrik, aydınlatma cevabını verecektir. Romalı atlarının bu mucizelerden mahrum kaldıklarını ve bu buluşların atalarımıza üstünlüğümüzün katını olduğunu söyleyecektir. Teknolojiye tapanlar nazarında ilerlemenin sonsuz olduğunu dile getirdikten sonra Baudelaire şöyle bir soru sorar: “Peki bu sonsuzluğu garanti eden nedir? (Tokmakçioğlu ve Sezgin, :2022)

Ürünlerin fabrikalarda üretilmeye başlamasıyla insanların tüketim ve yaşam tarzı da değişmiştir. Makineleşme dönemi kapitalizm gibi ekonomik ve sosyal yapıların kökten değişime uğramasına aracı olmuştur. Bu değişim insanları belli saat karşılığında çalışıp belli bir ücret almaya bağlı tutmuştur. Bu durum seri üretimi hızlandırmış ve nesne fazlalığına yol açmıştır. Üretim ve tüketim, toplumu oldukça etkilerken ilerde ne olacağını anlamaksızın insanın iştahını kabartan nesnelerin üretimi çoğalmış ve bu nesnelerin çoğu hayvansal ve doğal kaynaklardan üretilmiştir.

¹ 1. *isim* Hastane, ev, fabrika vb. yerlerde kullanılmış, artık işlenemez veya çevre için zarar oluşturan her türlü madde.

2. *isim* Üretimden tüketime kadar olan tüm aşamalarda ortaya çıkan ve kullanıcının artık işine yaramayan maddelerin tamamı.

3. *sıfat* Atılmış, atılan. TDK. Online Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr> “Erişim Tarihi 17/04/2023”

² 1. *isim* Saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası: "Köşk o kadar sessizdi ki yere bir kibrit çöpü düşse çıkardığı ses işitilebilirdi." - Peyami Safa

2. *isim* Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi, gübür. TDK. Online Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> “Erişim Tarihi 17/04/2023”

Kullandığımız eşyaları örnek olarak ele alırsak: ayakkabı ve çanta üretmek için hayvan derisi, ahşap mobilyalar ve kağıt üretmek için ağaç kullanılmıştır. Bu gibi kaynaklar, sonu düşünülmeden tüketilmeye başlanılmıştır.

“Marksizmin ekoloji ve doğaya olan ilişkisi bu şekilde özetlenir “İnsan hayatını olanaklı kılan habitat koşullarının, insanın toplumsal faaliyetleri sonucu tahribata maruz kalması. Diğer bir ifade ile, insanın kendisini bireysel ve toplumsal olarak var eden çevresel koşulları erozyona uğratma süreci, Marksizmin ekoloji ve doğaya yönelik ilişkisinin gündem noktasıdır. Marksizm, 19. yüzyılın başlarından beri endüstriyel kapitalizmin ve kapitalist tarım ekonomisinin doğayı sömürme, talan etme ve nihayetinde yok etme eğiliminin nedenlerini ve sonuçlarını tespit etme ve bu tahribat düzenine karşı alternatif bir eylem planı ve toplumsal bir vizyon ortaya koyma çabası güder.” (“Marksizm Ekoloji ve Doğa Nisan,” 2023).

Kapitalist düzenin ortaya çıkardığı hızlı üretim ya da bir diğer ifadeyle seri üretim, nesnelere kolay erişim sağlamak ve bu durum teknolojinin gelişmesi ile desteklenmektedir. “İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen ve Fordizm olarak adlandırılan kapitalist endüstrileşme sürecinde kullanılmaya başlayan *Tüketim toplumu* terimi, küresel sermayenin hızla artmasıyla tüketim bir yaşama biçimi, yaşama kültürü olarak anlamını genişletmiştir (Sever, 2017, s.286).” Modern hayatın taleplerinden geri kalmak istemeyen insan her daim yenilenen trendleri takip etmektedir. Sürekli yenilenen giyim kuşam, elektronik aletler ve hatta gidilecek yerler, dönen bir döngü gibidir. Bunları takip etmeyenler döngünün dışında kalacağı gibi bir algı oluşmaktadır. Her daim televizyon, akıllı telefon ve bilgisayar vasıtasıyla reklamlarla kuşatılmaktayız ve imge bu çokluğa sahip olma hissi uyandırmaktadır. Guy Debord bu konu üzerine şunları söylemiştir: “Gösteri, görüntüye/imgeye dönüşecek bir birikim seviyesine ulaşmış sermayedir.” (Traverso, :2019)

Popüler tüketici toplumunda nesnelere ulaşmak artık bir konfor sayılmaktadır. Bu ürünler tüketici kitleye reklam, akıllı telefon ve televizyon gibi teşvik edici araçlarla nüfuz ediyor. “Kullan-at kültürü, üretilen ürünlerin kullanım ömürlerini en aza indirmek ve düşük üretim maliyeti elde etmek amacıyla dayanıklılığının azaltıldığı, insanları tüketim çılgınlığına sürükleyen lüks bir ekonomik faaliyet biçimidir (Yücel, 2003,s.109-110).”

Sanayi, sosyal ve ekonomik değişimler insan hayatını kökünden değiştirmiştir. Takibinde oluşan üretim tüketim kültürü, atıkların çoğalması için ortam sağlamıştır. Bu atıkların büyük bir kısmı doğada çözünmemektedir. Peki çöpü tanımlamak istersek nasıl açıklarız. Scanlan'a göre "Çöp, 1) Gıda için kullanılan bir hayvan atık kısımları; özellikler de iç organları. Nadiren, bir insanın iç organları için de kullanılır. 2) Genel anlamda süprüntü; pislik. 3) mec. Bilhassa değersiz yahut kusurlu olan edebi içerik anlamında." (Scanlan, 2018, s.15). J.Scanlar'ın çöp tabirinde de anladığımız kadarı ile çöpün ilk anlamı çürüyüp doğaya geri dönen atıklardan oluşmaktadır. Sanayi devrimi öncesi tarımsal üretimin önemli yer tutması oluşan atıkların bu türden olmalarını sağlamaktaydı. O dönemlerde üretilen eşyalar arasında plastik, kâğıt, kumaş gibi materyaller az miktarda olsa da günümüzde rastlanılan atıkların çoğu yoktu.

"Tarihte atık üretmeyen bir toplum ya da kültür olmamasına rağmen sanayi çağından önce atıkların varlığı insanlar için nadiren endişe yaratmıştır. 19. yüzyıl ve öncesinde yemek artıkları çorba yapmak ve hayvan beslemek için kullanılmış, yetişkinlerin ömrünü tamamlayan şeyleri çocuk oyuncasına dönüşmüş, kırılan ürünler tamir edilmiş, mobilya gibi dayanaklı tüketim malları nesilden nesille aktarılmış, tarım ve hayvancılıkta organik gübre kullanılması öne çıkmıştır." (Mauch, 2016, s. 5).

Çöpün Antik Çağ'da doğa ile buluşmasına bakıldığında Antik Roma örneği akla gelmektedir. Roma yakınlarında bulunan Testaccio Tepesi Antik Romalılar için çöplük görevi görmüştür. Bir zamanlar bu tepeye neredeyse bütün Roma'nın çöpleri getiriliyordu. Günümüzde ise burada arkeologlar tarafından antik amfora örnekleri bulunmaktadır. ("Atıkların Legalleşmesi: Antik Çağdan Günümüze Atık," :2023)

Sanayi Devrimi öncesi atıklar, çevreye zararı olmayan ve geri dönüştürülmesi kolay ürünlerden oluşuyordu. Eşya bolluğu olmadığından ürünleri yeniden kullanmak tercih ediliyordu. Bu durum doğada çözünebilir atıklara ve bir eşyayı yeniden kullanmaya neden oluyordu. Peki, Sanayi Devrimi öncesi atıkların kontrolü nasıl yapılıyor veya doğa ile nasıl buluşturuyordu? Atıklar hayatımızı bu kadar etkilemeden önce bu olgu ile nasıl baş ediliyordu? Atıklar fabrikalaşma ve makineleşme öncesi çevrede çok etkili bir etken miydi?

Atıkların toplanması için ilk yasal düzenleme İngiltere’de yapıldığı bilinmektedir. Bu yasaya göre 1297 yılında her kesin evinin önünü çöplerden temizlemesi ve temiz tutması kanuni hale getirilmiştir. 1354 yılında çöplerin haftada bir kere görevliler tarafından toplanması kararı alınmıştır. Daha sonra bu kanuna uyulmadığı çalışanların işini aksattığı durumu ortaya çıkmıştır bu olay 1414 yılına denk gelmektedir. Çöpler o kadar fazlaydı ki onlardan gelen iğrenç kokular kralı bile rahatsız ediyordu. Çöplerin tamamen temizlenmesi konusu yasal kanunlarla çözülememiş ve 1666 yılındaki büyük yangın zamanı çöplerden tamamen kurtulmak mümkün oldu. (Wilson, 1976 :123-125)

Çöp kontrolünü sağlamak bir anda olmamıştır. Endüstriyel gelişim sonrası hızla büyüyen şehirler ve kırsal alanlardan büyük kentlere yapılan göç sonrası Londra gibi kentlerde çöp krizinin büyümesine neden olmuştur. Zenginleşen insanların, dönemin ulaşım aracı olan atlı arabaya ulaşımı daha kolaylaşmış ve bu da yollarda kalabalığa sebep olmuştur. 16. ve 19. yüzyıllarda arabalar atlara bağlı olarak hareket ettirildiğinden sokaklar at dışkısıyla dolmuş ve hatta çalışanların bu denli temizleme hızına sahip olmayacağı kadar fazla olması şehir giderlerinin tıkanmasına sebep olmuştur. Bu durum sokaklarda hareket etmeyi zorlaştırmıştır. Hatta bu dönem “Büyük Gübre Krizi” olarak bilinmektedir. (“Atıkların Legalleşmesi: Antik Çağdan Günümüze atık,” :2023)

Resim 1: Büyük Gübre Krizi. London, 1894

Kaynak: https://www.maximonline.ru/longreads/get-smart/_article/legalizatsiya-othodov/ “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Çöp kontrolünü ele alma çabalarını gösteren ilk örnek olarak Batı Avrupa ülkesi İngiltere’yi göstersek de bu örnek sadece Batı Avrupa ile sınırlı değildir. Bir başka örnek olarak Uzak Doğu’yu ele alabiliriz. 18 yüzyılda Pekin’e ziyarete giden bir diplomat burada çöplerin toplanması için kapıların önüne fiçılar koyulduğunu görmüştür. Bu fiçılara doldurulan çöpler daha sonra çeltik tarlalarına boşaltılıyor ve bir nevi geri dönüşüm işlemi uygulanıyordu. (Ponting, :2008 akt. Çeken ve Yiğitbaşıoğlu s.48)

Sanayi devrimi öncesi çöp kontrolü ele alma çabaları gösterilmiştir, atıkların o zamanlarda doğa için ne kadar tehdit olabileceği tahmin bile edilemiyordu. Sanayi Devrimi sonrası nesnelerin çeşitlenmesi ve kolay ulaşılabilir olması sonucunda çöpün çeşitlenmesine yol açmıştır. Artık çöp sadece doğada çözünebilir değil hatta yüzyıllar boyunca yok olmayan türdü. “19. yüzyıl ortalarındaki insanlar selülozun (bitkilerdeki odunsu madde) selüloz nitrat denilen kırılgan bir malzemeye dönüştürülebileceğini anlamışlardı. Ancak 1862’de İngiliz kimyacı Alexander Parkes buna kafur ekleyerek parkesin isimli sert ama şekillendirilebilir plastiği icat etti.” (“Plastik Nedir?” (2023)). Yüzyılın sonlarında üretilmeye başlayan plastik adeta bir kabusla dönüşmüştür. İlk başlarda hayatı kolaylaştıracağı tahmin edilen bir üründü. Kâğıt poşet ve giyside kullanılması, cam şişelerin yerini alması bu kaynakların tükenmemesi ve aynı zamanda daha uzun ömürlü olabileceğini vaat ediyordu. Plastik, çevre kirliliğini oluşturan büyük etkenlerden biridir.

Günümüzde atık çeşitliliğine baktığımızda çağın ortaya çıkardığı atıklardan biri de elektronik atıklardır. 2018’de dünyada 48,5 milyon ton elektronik atık (e-atık) ortaya çıkmıştır. Afrika e-atığın en az olduğu kıta olsa da buradaki e-atığın yarısı yasa dışı yollarla Amerika, Avrupa ve Çin’den getirilmektedir. Afrika kıtası özellikle Avrupa’nın e-atık çöplüğü olarak kullanılıyor. E-atıkların en çok terk edildiği şehir ise Agbogbloshie Gana’da bulunuyor. Elektronik atıklar buraya ulaştıktan sonra altın, bakır, kurşun gibi değerli maddelerden ayrıştırılıyor. Fakat bu ürünlerin içinde bulunan maddeler bununla sınırlı değil; insan sağlığına zararlı olan kurşun, krom, cıva, kadmiyum gibi ürünlerse gereksiz olduğundan terk ediliyor. Bu maddeler daha sonra su kaynakları, havaya ve gıdaya karışarak ekolojik kirlilik oluşturuyor. Bu ekolojik kirlilik sonucu anne adaylarını etkileyerek erken doğum, düşük, zayıf çocukların doğmasına sebep oluyor. Bunun yanı sıra ayrıştırıldıktan sonra gereksiz olan parçalar ya toprağa gömülüyor ya da yakılıyor. Elektronik atıkların oluşturdıkları bu durum Kenya, Güney

Afrika, Kamerun gibi ülkeleri e-atıklara karşı için büyük adımlar atmaya teşvik etmiştir. Bu ülkelerde e-atık geri dönüşüm tesisleri yapılmaktadır. (Afrika’da büyüyen çevre sorunu “ithal elektronik atıklar” :2019, 06 Haziran)

Bu tür çöp maddelerinin gelişmesiyle birlikte onların geri dönüşmesi içinde yeni yöntemler icat edilmektedir. Geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik gibi olgular günümüzde giderek popülerlik kazanmaktadır.

1.1.1. Geri Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik

Anlaşıldığı üzere atıklar çevre kirliliğini oluşturmaktadır. Atıkların farklı çeşitleri mevcuttur. Fabrika bacalarından uzanan dumanlar, elektronik ve kâğıt atıklar vb. bu örnekleri uzun bir liste olarak devam ettirebiliriz. Atıkların çoğalmasıyla ilk başlarda onları kontrol altına almak için çeşitli çözümler üretilmiştir. Bunlardan bazıları yakma, depolama gibi işlemlerdi. Atıkların azalması için onları yakma işlemi yapılmaktadır, ama bu durum atık miktarını azaltsa da kül, toksik gaz gibi sorunlara yol açmaktadır. Depolama işlemi ise atıklardaki zararlı maddelerin yer altı su kaynaklarına ve toprağa karışması gibi negatif sonuca sahiptir. (Dileep, :2007). Bu durum atığı azaltırken çevreye verdiği zararı çoğaltmıştır. Peki atıklar ne gibi çevresel sorunlar ortaya çıkarmaktadır? Su kirlenmesi, küresel ısınma gibi durumlar karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu durumların önlemesi için atık kontrolü sağlanmaktadır ve günümüzde sıfır atık üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.

“Kavram olarak sıfır atık, 1970’li yıllarda kullanılmıştır (Nizar vd., 2018: 3; Warner vd., 2015: 14 Akt. Bilgili.s.686). Bu çalışmanın amacı, atıkların kaynaktan önlenmesi ve azaltılması, yeniden kullanılması, geri dönüştürülmesi ve kazanılması, depolama ve yakma gibi çevre ve insan sağlığını riske atan yöntemlere başvurulmadan yönetilmesi olarak nitelenen sıfır atık yaklaşımının tarihsel gelişim sürecinin ve günümüzdeki anlamının açıklanmasıdır.” (Bilgili, 2020. s.686).

Buradan anlaşıldığı gibi sıfır atık duyarlılığı ortaya çıkana kadar farklı yollardan geçilmiştir. Atıkların sıfıra indirilmesi için farklı yöntemler kullanılmıştır. Sıfır atık; ürünleri israf etmemek, giysi ve giyim kuşam gibi eşyaları geri dönüşüme vermek, plastik ve camdan oluşan eşyaları ise onlar için ayrılan bölümlere atmaktan oluşmaktadır. Aynı zamanda sıfır atık elektrik, su ve doğal gaz gibi ihtiyaçların da boş

kullanılmamasını önermektedir. Tek bir cümle ile ifade edersek sıfır atık aslında bilinçli kullanma anlamına gelmektedir. Sıfır atığı destekleyen büyük firmalar vardır bunlara örnek olarak: New York Times 1930 yılında Ford'da ilişkin yayınladığı bir makalede bu şirketin hiçbir şeyi atmadığını onları geri dönüştürerek 19 milyon dolar civarında bir ek gelir sağladığı yazılmıştır. (Ferrel, :2002).

Ford örneğinde atığın artı değere dönüştürüldüğünü ve ondan kâr sağlandığı görebiliyoruz. Dolaşıma çıkan sermayenin hiçbir kayba uğramaması ve kayıptan gelir elde edilmesi onun büyümesini sağlamaktadır. “Dolaşıma konan paranın ilk değerindeki artışına, artı-değer denilmektedir. Kapitalist dolaşım içindeki paranın bu büyüme olgusu bilinen bir şeydir. Gerçekten de paranın özel ve tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal üretim ilişkisi olarak sermayeye dönüşmesini sağlayan bu büyümedir.” (Lenin, 1918, s.28) Atıklar hayatımızda artık o kadar yer tutmuştur ki ona sermaye olarak yaklaşmak sıradan bir fikir olarak algılanması doğal olmalıdır. Bu büyük şirketlerin önlerine koyduğu misyonun dünya için ne kadar önemli olduğunu hepimiz taktir etmemiz gerekiyor.

Geri dönüşüm konusunun devamı olarak sürdürülebilirlik kavramı ele alınabilir. Sürdürülebilirlik kavramı kelime anlamı olarak bu anlamları taşımaktadır. “Sürdürülebilirlik kavramı etimolojik olarak, “tutmak” anlamına gelen Latince “tencere” kelimesine dayanmaktadır İngilizcede ise bu kavram “sustainability” olarak ifade edilmektedir, “sustain” kelime kökü, “desteklemek, devam etmek” anlamına gelmektedir (Fowler ve Onions, :1933).

Sürdürülebilirlik, kalkınma içindeki önemli faktörlerden biridir. Bu kavram çerçevesinde ele alınan hedeflere örnek olarak geri dönüşüm, iklim krizi, su ve su yaşamını korumak gibi birçok örnek göstermek mümkündür. Sürdürülebilirlik ve atık ilişkisi geri dönüşümü destekleyici ve atığın doğaya en az zararla bırakılmasını öngören çalışmaları kapsamaktadır. Özellikle 21. yüzyılda geliştirilen sürdürülebilirlik kavramı sanat alanın ilgi göstermesine sebep olmuştur. 2004 yılında oluşan Free Soil (Özgür Toprak) sanatçı grubu kent ve ekoloji, kentsel dönüşümün çevreye olan etkisi, kentsel alanların kademeli kullanımı gibi konuları sürdürülebilirlik adı altında kendilerine konu etmişlerdir.

F.R.U.I.T (Fruit Route User InTerface,) isimli çalışmalarında kent ve tarım arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Bu çalışmada tarım alanlarından şehirdeki market raflarına satılmak üzere getirilen tarım ürünlerinin transfer ücretlerine vurgu yapmaktadır. Portakalı baz alarak yapılan bu çalışma izleyenlere ürünün nerede yetiştiğini ve nasıl şartlarda bize ulaştığını göstermeyi amaçlamıştır. Amaçlarına ulaşmak için markete stant kuran sanatçılar raflarda gerçek yerine plastik portakal satışa sunmuşlardır. Aynı zamanda meyveler “The Right To Know” (Bilme Hakkı) yazılı kağıtlarla sarılıydı. Alıcılara bu meyvelerden bir tane alma izni verilmiştir. (Smith, 2007. s. 44.)

Resim 2: Free Soil (Özgür Toprak) F.R.U.I.T. University of Chicago. 2005

Kaynak: https://d3qi0qp55mx5f5.cloudfront.net/smartmuseum/i/files/Beyond_Green_ebook.pdf?mtime=1456340716 “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Bu tür projelerin artması, toplumun çevreye ve iklim değişikliğinin yarattığı sorunlara odaklanması açısından kuşkusuz yarar sağlıyor. Ama bu durum aklımızı karıştırmamalı veya bizi bu tür girişimlerin hedeflerine ve sonuçlarına eleştirel gözle bakmaktan alıkoymalıdır.

İklim değişikliği konusunda farkındalığı artırmaya ve yaratıcı çözümlere yönelik çalışmaları amaçlasalar da – ki her proje politik veya eğitici niteliği bakımından eşit düzeyde değil – bu sergiler de eserlerin taşınması, galerilerin havalandırılmaları ve katalog basımı sonucunda yarattıkları karbon izi dolayısıyla küresel ısınmada pay sahibidir. 2012 tarihli Documnetta buna bir örnektir.(Sezgin, :2022)

Atıkların çevre ve insan sağlığı için bir tehdit oluşturduğu belirlendikten sonra atıkların kontrol altına alınması için büyük adımlar atılmaktadır. Biz istesek de istemesek de atıklar hayatımızın bir parçası haline gelmiştir ve biz bunu faydalı bir şeye dönüştürmek zorundayız. “Tekrarlamak gerekirse çöp ne şudur ne de bu; esasen böylesi bir düzenlilikten artakalandır ve işte bu, çöpü yeniden şekillendirmenin onu düşüncemize geri getirmenin onu bize ilişkin bir şey yapmanın sonucu şüpheli bir gayret olarak görülebilecek olmasının nedenlerinden biridir. İstemsizce her gün ürettiğimiz çöp bizden artakalandır.” (Scanlan, 2018, s.17)

19. yüzyılda birçok yeni devrimler olmuştur. Bu durum hayatın her alanını etkilemiştir. Sanat alanında etkileyen bu durumlar sanatta yeni pratiklerin ortaya çıkması için zemin yaratmıştır. İlk başlarda kâğıt parçası, iplik ve cam parçaları gibi atıklar sanat alanında kendine yer edinse de sonra akımlarda nesne kullanımı büyük yer kaplamaya başlamıştır.

BÖLÜM: 2 MODERN SANAT TARİHİNDE ATIK MALZEMENİN KULLANIMI

2.1. Modern Sanat Dönemine Geçiş

Kültürel ve siyasi niteliklerin gerçekleşmesi için öncelikle ekonomik kalkınma gerekmektedir. Yani endüstrileşme, ulusal bir pazar oluşturacak, iletişimi geliştirerek kentleşmeyi, okuryazarlık oranının artmasına olanak sağlamaktaydı. Dolayısıyla 19.yüzyıla denk gelen endüstrileşme yeni modern dönem başlangıcı olarak nitelendirebiliriz. Fakat bu değişimler sadece ekonomik, sosyal değişimler olarak kısıtlanmamakta ve politik olaylar içinde zemin hazırlamaktadır. (Özbek,: 2003 Akt.Bitmez)

1 Eylül 1939 yılında, tarihteki en büyük ve en yıkıcı savaş olan İkinci Dünya Savaşı başladı. 55 milyon insanın ölümü ile sonuçlanan bu savaş dünya düzeninde birçok değişikliklere neden oldu. 14 Haziran 1940'ta Paris hiçbir direniş göstermeden Alman birlikleri tarafından işgal edildi. Bu düşüşün sadece Fransa egemenliği anlamında niteliği yoktu; bu düşüş hem de sanat camiasını doğrudan etkiliyordu. Rosenberg'in dile getirdiği gibi çöken başkent dünyanın biricik başkentiydi, modernliğin başkentiydi. Roshenberg'e göre kültürün beslendiği toprak kabul edilen yer kapılıp alındığına göre kocaman bir boşluk oluşmuştu. 1940'ta Avrupa'da siyasal ve kültürel bunalım patlak verince Avrupa'nın geleneksel rolünün Birleşik Devletlere geçeceği açıkça görüldü. Birleşik Devletlerdeki siyaset, sanatın gelecekteki şekillenmesinde Amerika'nın büyük rol oynayacağını belli ediyordu. Amerika'daki sanat ortamının modernist ve avangardı kaldıracabilecek hal alması gerekiyordu. Bu nedenle diyalog ve çekişmelerin meydana gelmesi için zemine ihtiyacı vardı. Bu fikri besleyecek ve sanatın gelişmesini sağlamak için "Buy American Art Week" (American Sanatı Satın Alı'n Haftası) gibi düzenlemeler yapıldı. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika, sanatın merkezine dönüştü. (Guilbaut, :1983)

Yeni bir modern dönemin başlamasıyla sanat alanında da köklü kavramsal değişiklikler başlamıştı. Sanat, amacını kendisi ile sınırladı. "Sanat sanat içindir" kavramı ortaya çıktı. Benjamin Constant ilk kez (l'art pour l'art) "Sanat sanat içindir" kavramından bahsetmiştir. Fayda ile güzelliğin birbirine karşıt olduğunu, sanatın amacının amaçsızlık

olduğunu vurgulayan bir ifadedir. Ama “Sanat sanat içindir” estetiğinin kurucusu asıl Theophile Gautier’dir. (Artun, :2021) Modernist sanatta yabancılaşma olgusunu doğuran nedenlerden biri oldu. Sanatçı bu dünyada gördüğü şeyleri betimlemekten uzaklaşarak onlara yabancılaşmaya başladı. Hayal ürünü çalışmalar üretildi. Sanatçı bu dünyanın sistem ürünü şeylerine yabancılaşmakta ve kendi yarattığı hayal dünyasının ürününü yerine koymaktadır.

Yabancılaşma kavramı ilk kez Jean-Jacques Rousseau tarafından kullanılmıştır. “Calvinci Cenevre Cumhuriyeti’nde gördüklerinden, bir halkın milletvekilleriyle temsil edilince kendi toplu yaşayışına yabancılaştığı halk olmaktan çıktığı sonucuna varmıştır” (Fischer, 2010, s.16).

Camus ve Sartre da (Varoluşçu Felsefeye göre) başka bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. “Varoluşçu gelenek; yabancılaşmayı, bir insanın başka insana olduğu kadar kendisine ve kendi benine aykırı düşmesi diye tanımlayıp bireyin gerçek beninden, özünden daha derindeki kişiden ayrı düşmesinin ise onun başkalarının baskısından kurtulamaması, sorumluluktan kaçması, dışarıdan yönlendirilmesi şeklinde tezahür ettiği söylenir (Cevizci, 2000, s. 995 Akt. Abacı :2019).

Sanattaki yabancılaşma biraz klasik sanat yapma yöntemlerinde uzaklaşma, sanatçıyı kendine dönük çalışma yapması ile özdeşleştirebiliriz. Bu durum dönemin gelişmeleri ile harmanlanmış ve gelecekte ortaya çıkacak birçok akıma yol açmıştır. Sanat, basit betimleme aracı olmaktan uzaklaşmış ve kavramsal nitelikte çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

19. yüzyılın sonlarında başlayan Sanayi Devrimi ve teknolojik gelişmeler bir sonraki asrın sosyal, kültürel, çevre ve doğa açısından köklü değişimler oluşturması için zemin hazırlamıştır. 1960 sonrası sanat bu gelişmelerin ışığından şekillenmiştir. Dolayısıyla bu dönem sonrası sanat Postmodern Sanat olarak bilinmektedir.

“Postmodernizm terimi ilk kez araştırmacı “Charles Jenks” tarafından yazılan bir mimarlık çalışmasında kullanıldığı gibi, Post-postmodernizm terimi de ilk olarak araştırmacı ve şehir plancısı “Tom Turner” tarafından yapılan bir çalışmada ortaya çıkmıştır. Postmodern kültürün entelektüel çerçevesini aşmak ve Post-postmodernizm adını verdiği bir sonraki aşamanın özelliklerini fark ederek dikkat etmek gerektiğinden bahsetmiştir” (Burn, 2008, Akt. Nafie 2022. s.99).

Postmodern Dönem eserlerin bir kısmında çalışan sanatçılar daha çok doğaya yakınlıklarını hissetmiş ve doğaya dönük çalışmalar yapmaktaydılar. Artık üretim ve tüketim fazlalığı, endüstriyel ve teknolojik gelişimlerin ortaya çıkardığı çevresel sorunlar gözle görülecek kadar fazladır. Bu olumsuz etkileri sadece çevresel değil aynı zamanda temel ihtiyaçlarla da önümüze çıkmaktaydı. İtiğimiz su, solunduğumuz hava, yediğimiz yemeklerde insan sağlığı için zararlı maddeler gözetilmeye başlamıştır. Aynı zamanda hızla artan tüketim, doğanın kaybettiği kaynakları kısa sürede geri kazanmamasına olanak sağlamıyordu.

“Nesneler ne bir bitki örtüsü ne de bir hayvan türü oluşturur. Yine de hızla çoğalan bir bitki ve balta girmemiş bir orman izlenimi veriyorlar; modern zamanların yeni vahşi insanı bu ormanda uygarlık reflekslerini yakalamakta güçlük çekiyor. İnsanı çember içine almak ve kuşatmak için geri dönen bu hayvan türü ve bitki örtüsünü, gördüğümüz ve yaşadığımız halleriyle hızla betimlemek ve bunu yaparken onların, tüm görkem ve çoklukları içinde, insan etkinliğinin bir ürünü olduklarını ve doğal ürün yasalarının değil, değişim değeri yasasının hakimiyeti altında olduklarını asla unutmamak gerekiyor” (Baudrillard, 1998, s.25-26).

Sanatçılar çevre ve atıklarla ilgili konuları ele almış; gerek dış mekânlarda geçici gerekse galeri mekânlarında eserler üretmişlerdir. Atıkları ana malzeme olarak ele alan bu sanatçılar kavramsal düzeyde çevresel sorunlara değinmekte ve gelecekle ilgili sorunları da düşündürmektedir.

2.1.1. Hazır Nesne Kullanımı (Ready Made)

Kübist sanatın geleneksel sanat dışı malzemelerle gelişimi takibinde kolaj, asamblaj gibi akımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bahsedilen sanatsal gelişimler tarihsel olarak neredeyse aynı yıllara denk gelmektedir. Söz konusu yenilikleri döneme ayırmak yanlış olduğu gibi birbirinden etkilenmediklerini söylemek de imkansızdır. Bu dönemin akımlarında tekniksel ve aynı zamanda kavramsal açıdan benzerlikler bulmak mümkündür. Bu değişimlerin doğrultusunda hazır nesnenin sanat alanında kullanımı gelişmektedir. Tüm bu dönemsel ve sanatsal değişimler Dadacıların ortaya çıkması için de zemin oluşturmuştur. Peki Dada neydi ?

“ Hans Arp, Richard Huelsenbeck, Johannes Baader ve birçok sanatçı, kendilerine Dadaistler adını verdiler. Bu her bakımdan saçma bir kelimeydi. İddiaya göre Hugo Ball, sözlüğü rastgele açıp Fransızcada “hobi” anlamına gelen bu kelimeyi bulmuştu. Bu efsane miydi, yoksa gerçek mi? Dada’nın iki temel ilkesi saçmalık ve tesadüf olduğuna göre en azından hareketin ruhuna uygundu.” (Krausse. 2005, s. 99)

Oluşum tarihi 1916-1925 yıllarına denk gelen “Dada” kısa bir süre içinde kolaj, asamblaj ve bunun gibi birçok sanat akımını kapsamaya başlamıştır. Hazır nesnenin sanatta kullanımı kübistlerle başlasa da Dada ile can bulmuştur diyebiliriz. Gündelik nesnelerin çoğalması ile endüstriyel gelişime işaret eden hazır nesne kullanımı, nesneyi hiçbir işlem görmeden kullanmış ve kavramsal düzeyde nesneye farklı anlam katmışlardı. Kolaj ve asamblaj gibi uygulamalar sırasında eşyalar birbirine monte edilebilir veya kesilip yapıştırılabilirdi. Fakat Dadacılar bu işlemleri de ortadan kaldırmış; eşyaya herhangi bir işlem uygulamadan kullanmaya karar vermişlerdi. (Krausse, : 2005)

Dadacılar klasik sanat tarzına kavramsal ve teknik açıdan zıt çalışmalar yapmışlardı. Sanat eserinin estetik açıdan beğenilir olmasına karşı gelen bu sanatçılar, zevkin göreceli olduğunu savunmuşlardı. Bu fikirlere örnek olarak Duchamp’ın çalışmalarını göstermekte fayda vardır.(Kuspit, :2018)

Marcel Duchamp Readymade çalışmalar yapmaya “Çeşme” çalışmasıyla başlamıştır. Farklı tepki ve eleştiriler alan sanatçı hazır nesneyi her şeyden arındırılmış halde sergilemiştir. Duchamp sanatçının yaratıcı edim sırasında ilkel duyguların malzemeye geçtiğini savunur, bu şekilde malzeme bu duyguların izleyiciye aktarılması için bir araca dönüştüğü düşüncesindedir. Bu aktarım aslında malzemeyi sanat haline getiren temel yaratıcı ya da malzemeyi sanat haline getirmek için gereken duygusal emektir. Sanatçı eserinin önemini nesneye yüklenen anlamında görüyordu. Sanat eserinin güzel ve estetik olmasına karşı çıkarak sanatı kavramsal düzeyde savunduğunu ortaya koyuyordu. Bu fikirler biraz zaman geçtikten sonra nesnenin mekânsal konumu ile de ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Nesnenin üretildiği, kullanıldığı ve sergilendiği mekânlarda ona farklı anlamlar yüklemekte aracı durumuna gelmekteydi. Sanat

camiasında büyük değişim yaratan Marcel Duchamp hazır nesneyi sanat aracına dönüştürmüş ve birçok kullanım yöntemi ve kavramı da sonrasında ortaya çıkmıştır. Nesne her şeyden arındırılmış şekilde kullanılmaya başlamasıyla birlikte artık sanat alanı için bir malzemeye dönüşmüştür. Nesne atık kavramı çerçevesinde daha sonra sanat alanında kullanılmaya başlamıştır. (Kuspit, :2018).

Resim 3: Fountain (Çeşme) Marcel Duchamp

Kaynak: Maercl Duchamp (1887-1968) | Ressamların Eserlerini ve Hayatlarını Anlatan Sanat Platformu (sanatinoykusu.com) “Erişim Tarihi 18/03/2023”

2.1.2. Kübizm ve Nesne Kullanımı

19.yüzyıl sonları 20.yüzyıl başlarını yeni dönem olarak ifade etmemizin sebebi dönemin devrimleri ile şekillenen yeni düzendir. Sosyal, ekonomik ve yaşam tarzı üretim çokluğuna maruz kalarak değişmiştir. Daha önce fotoğraf makinesinin icadıyla birlikte sanat, kendisine yeni pratikler üretmeye başlamıştı. “19.yüzyılda Fransız milletvekili, fizikçi ve gökbilimci Lous Mande François Arago tarafından icat edilen fotoğraf makinesi artık insanların kullanımına sunulmuştu. Yeni bir icat olarak kullanıma sunulması 19. yüzyıla denk gelse de fotoğraf makinesinin yapımı daha öncelere dayanmaktadır.”(Gök, 2016.s.52) Fotoğraf makinesi insanları, eşyaları veya doğayı olduğu gibi hızlı bir şekilde kayıt altına alabiliyordu. Bu icat ile resim alanında yeni bir

dönem başlamıştı. Uzunca bir süre portrenin yerini alan fotoğrafçı adeta ressamların elinden işlerini almıştı. Bu tür teknolojik gelişmelerin ve ortaya çıkan nesne fazlalığının sonucunda sanatçılar eserlerinde hazır nesne kullanımına yönelmiştir.

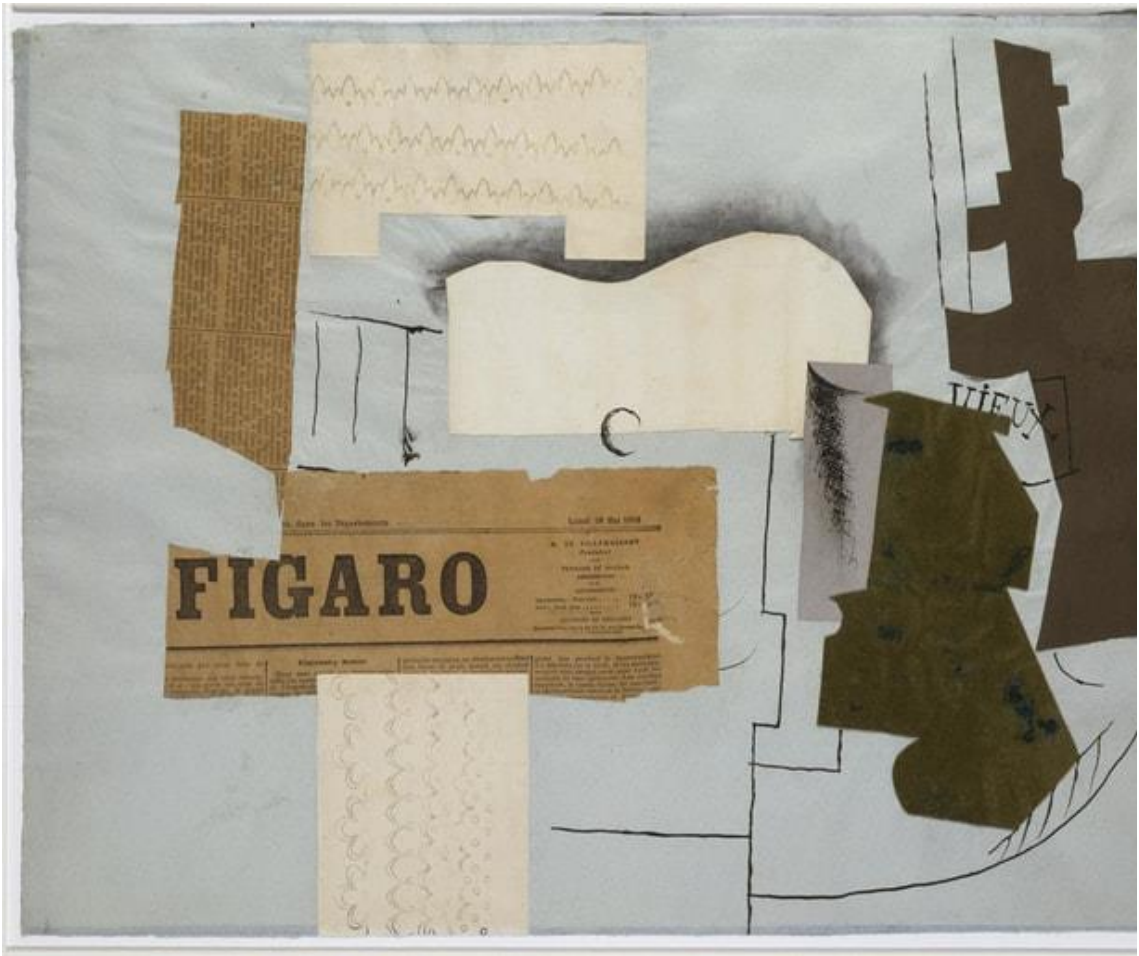
Eserlere geleneksel sanat dışı nesnelerin dâhil edilmesi iplik, cam, kâğıt parçası gibi öğelerin dâhil olmasıyla birlikte gözlenmiştir. Zamanla gelişen yabancı maddelerin sanat eserinde kullanımı, hazır nesnenin sanat eserine dâhil olmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu nesnelerin tarihsel olarak sanatla ilk buluşması 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Kübizm akımının önderi olan Picasso günlük eşyaların sanata dâhil olmasında büyük rol oynamıştır. 1912-1914 yılları arasında kübist resimlerinin içine gazete parçaları veya duvar kâğıdı atıkları gibi gerçek malzemeler ekleyerek kolajı da ortaya çıkartmıştır (Krausse, :2005).

“XX. yüzyılın başı geçmişle hesaplaşma dönemidir. Batı kültüründe böylesine kökten bir hesaplaşma, Orta Çağ’dan Yeni Çağ’a geçilirken de olmuştu. O zaman olduğu gibi bu kez de büyük gelenekler temelden sarsılıyor, donmuş kalıplar kırılıyor, büyük kültür birikimleri tasfiyeye uğruyor. Bu dönemde sanat yaşamı bir kaynaşma içindedir. Çağ değişiminin bunalımı içinde sanatçılar kendilerine bir çıkar yol arıyorlar. Birçok akım ortaya çıkıyor. Bunlardan sadece biri Kübizm, sanat tarihinde bir dönüm noktası oluyor. Sanatta Natüralizm dönemi kapanıyor; soyut sanat dönemi başlıyor.” (İpşiroğlu, 1993 s.16).

Artık sanat geleneksel üretimin dışına çıkmış ve sanat eserine farklı öğeler dâhil edilmesi kaçınılmaz bir gelişim olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte eşyalar resimlerde betimlenmiyor eserin bir parçası olarak gerçekliği ile esere dâhil olabiliyor ve bu eşyalar herhangi bir ifade aracına dönüşüyordu.

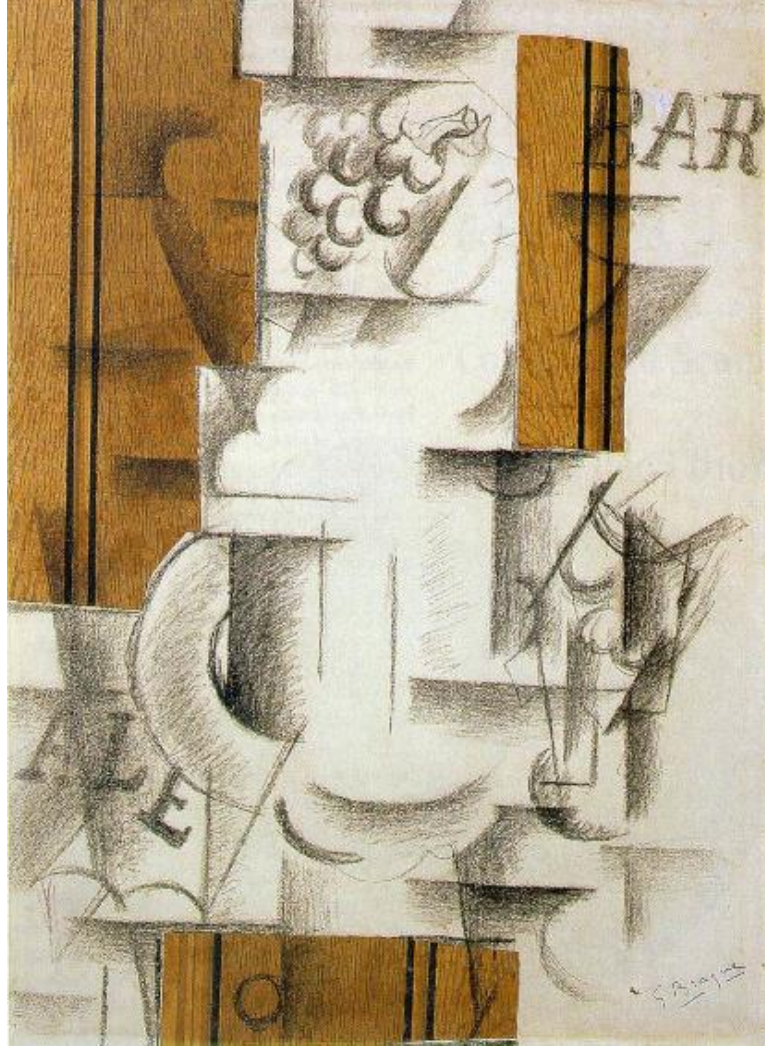
“Kübizmi bir çeşit işlevini savsaklama olarak görenler bile kısa zamanda kurgu (Fransızcada bir araya getirme anlamına gelen ‘montage’) dilini öğrendiler ve bu dili fotografik gerçeklikle, doğalcılığa karşı bir kompozisyon anlayışını birleştiren anlaşılabilir bir sanat olarak kabul ettiler. Kısacası, kopukluk ve (çoğu zaman günlük gerçeklikten alınan bazı öğelerin yapıtta kullanılması gibi) birbirine uymayan üsluplardan bilinçli olarak yararlanılması, modern sanat dilinin göreneklerinden sayıldı ve bu alanda Kübizm, başı çeken bir akım oldu.” (Lynton, 1991s.66).

Aşağıdaki eserler günlük eşyaların sanat eserinde kullanımına örnek olarak gösterilmiştir. Picasso ve Braque'den gösterilen bu eserlerde kâğıt, iplik, cam gibi eşyalardan katmanlar oluşturulmuştur. Dolayısıyla sanatçılar bu katmanların bir araya gelerek ne ifade edeceklerinin peşindelerdi. Bu yüzden eserler soyuttur ve tek katmanlı olmaktan uzaktır. Dahası bu dönem sanat eserine estetik anlam arama dışına çıkılma işaretleri vardı. Kolaj bir sanat yapım biçimini hem de bitmiş ürünü tanımlar. Yeni deneyimler yapan bu sanatçılar sanat alanının kapılarını birçok yeni akım için açmıştı. ("Famous Collage Artists- Maestros of Visual Amalgamation" 2023)

Resim 4: Bir Şişe Vieux Marc, Bardak, Gitar ve Gazete. Pablo Picasso

Kaynak: Picasso and Collage - Weiner Elementary "Erişim Tarihi 18/03/2023"

Resim 5: Meyve Tabagı ve Bardağı. Beyaz Kuşe Kâğıt Üzerine Guajlı, Karakalem ve Kes-Yapıştır Baskılı Duvar Kağıdı; daha sonra Mukavva Üzerine Monte $24 \frac{3}{4} \times 18$ inç ($62,9 \times 45,7$ cm) 1912 Georges Braque

Kaynak: The Abstraction of Cubist Collage | Ideelart “Erişim Tarihi 1803/2023”

2.1.3. Kolaja Genel Bakış

Daha önce de belirtildiği üzere kolajın oluşumu 20. yüzyılın başlarında Picasso ve Braque gibi sanatçıların eserlerinde rastlanmaktaydı. Sanatçıların eserlerinde klasik yağlı boya malzemeleri dışında öğeler gözlemlenmeye başlandı. Bu öğeler kâğıt, gazete parçası ve iplikten oluşmaktaydı. Zaman içerisinde günlük yaşam malzemelerinin sanat eserinde kullanılması farklı boyutlar kazanmaya başlamıştı. Artık eserler sadece nesnelerden oluşabiliyordu. Bu gelişimler sonucunda ortaya çıkan işler o kadar

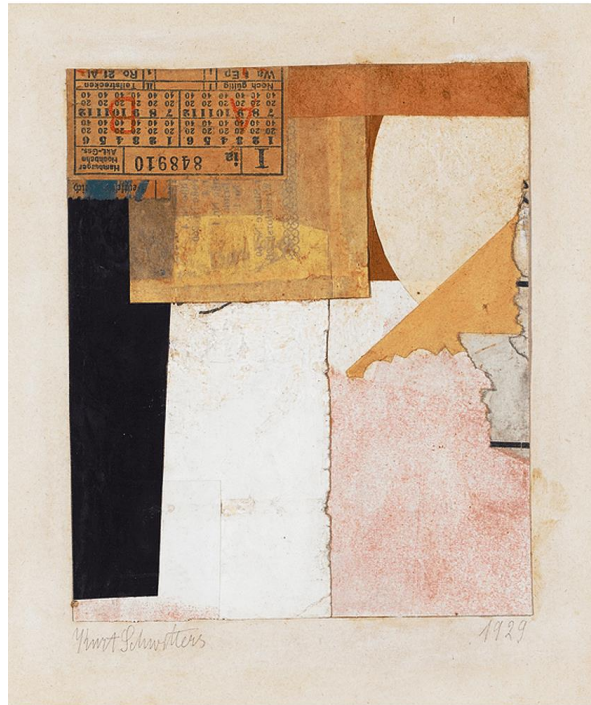
popülerleşti ki bu tarz, artık akım haline gelmiş ve hatta “kolaj” ismi verilmişti. “Cambridge Dictionary’e göre Fransızca “collage” sözcüğünden gelen kolaj; kâğıt, fotoğraf ya da bez gibi çeşitli malzemelerin, nesnelerin bir yüzeye yapıştırıldığı resim olarak tanımlanmaktadır (Çağlayan, 2018, s.2). Yapılış şekli ele alındığında, farklı yüzeylerden kesilen parçalar veya toplanan eşyalar bir yüzeyde birleştirilerek bir anlam ifade etmektedir. Kolaj yapımında birbirinden bağımsız eşyalar toplanmakta ve bu eşyalar bir eser içinde yeni anlam oluşturmaktadır. Oluşum süreleri boyunca birbirinden bağımsız anlamlar ve işlere hizmet eden eşyaları bir araya toplamak çok da kolay bir iş değildir.

“Georges Braque kolajlarına yönelik gerçeklik algısını şu şekilde ifade etmiştir: “Resimlerimde kullandığım yapıştırma kağıtlar, ahşap taklitleri ve benzeri başka öğeler bu öğelerin anlaşılabilirliğinden dolayı başarılı olmuş, onların trompe l’oeil (Aktarılacak istenen şeyin iki boyutlu bir düzlemde, üç boyutlu olarak algılanmasını sağlayan tekniktir.) gibi algılanmasına yol açmıştır, oysa durum tam tersidir. Bu basit öğeler aklın ürünü olarak espasta yeni bir biçimin meşru kılınmasına yardımcı olur” (Antmen, 2017, s.54).

Bu bağlamda Georges Braque eserlerini farklı eşyalar kullanarak yapmış ve bu nesnelerin yapılış esnasında yeni anlam kazandığını ifade etmiştir. Kolajın yapımında sadece rastgele bulunan nesneler değil bu eserlerde yakın akrabalara mahsus eşyalar da dâhil edilmektedir. Dolayısıyla kolaj temel anlamda anı, hatıra ve belleğe hitap etmektedir. Bir zamanlar bizim için önemli olan eşyalar kullanım dışı kaldığında bir anı aracı olarak kolaj yapımında kullanılması mümkündür. Yaşanmışlıklarla dolu bu eşyaların duygusal bağdan ziyade aynı zamanda bir tüketim kültürünün ürünü ve kurbanı olduğunu da dile getirebiliriz. Kolaj, hatıraların parçaları olabileceği gibi tüketim toplumunun bir çığlığı niteliğini de taşıyabilir. (Bingöl ve Çevik, :2020). Duygusal olarak bizim için önemi olan eşyalar bile yenilenmeye tabi tutulmakta ve atığa dönüşmektedir. Eşya çokluğunun ortaya çıkardığı bu durum aynı zamanda, sürekli üretilen yeni ürünlerle de yenilerini almaya teşvik etmektedir. Tüketim ve üretimin bir parçası olan bu ürünler bir gün gereksiz eşyalar haline gelmekte ve kullanım süresi bittikten sonra atığa dönüşüp ve yok olmaktadır. Picasso ve Braque öncülüğü ile gelişen kolaj tekniği birçok sanatçı tarafından kullanılmıştır.

Kurt Schwitters bunun en iyi örneklerdendir. Aşağıda verilen örnekte bunu görmek mümkündür.

Yağlı boya çalışmalarına kibrit kutuları, bilet koçanları, gazeteler, fotoğraflar ve çöp gibi günlük nesneler dâhil etmiştir. Malzemeye önem vermeyen sanatçılar bir araya geldiklerinde ortaya çıkan anlamına odaklanmış ve buna yönelik çalışmalar yapmıştır. Kullanım süresi bitmiş nesnelere anlam vererek adeta yeni kullanma hakkı veriyordu sanatçı. Nesnenin görünümüne değil anlamına odaklanan kolaj sanatçıları yeni dönemler için ilham kaynağı olmuşlardır.(The Abstaction of Cubist Collage 2023)

Resim 6: İsimsiz Hamburg Yükseltilmiş Tren. 1929 Kurt Schwitters

Kaynak: Famous Collage Artists - A Look at Notable Artists and Their Collage Art (artincontext.org)
“Erişim Tarihi 18/03/2023”

2.1.4. Asamblaj’ın Sanat Alanında Daha Geniş Kullanımı

Zaman içerisinde sanat üretimine dâhil olan nesne, basit nesne kullanımı ile sınırlanmamıştır. Sanat eserine dâhil edilen kâğıt, iplik, cam gibi parçalar ile yetinilmemiş, bu bağlamda gelişen sanat eseri tamamıyla nesnelerden yapılmaya başlanmıştır. Nitekim bu gelişmeye nesne çokluğu ve kolay ulaşılabilirliği etki etmiştir.

Bu değişimlerin sonucunda gelişen eserlere “asamblaj” ismi verilmektedir. Asamblaj’ın teknik olarak kolajdan farkı:

“Asamblaj, diğer adıyla “birleştirme” “(Assemblage) çeşitli öğelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan üç boyutlu sanat yapıtı “anlamına gelmektedir”. Bu teknik de tıpkı kolaj gibi sanatçıların farklı malzeme arayışlarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Asamblaj, geleneksel sanat yapıtının oluşturulmasında yapılan salt boyama, çizme, resmetme ve yontma gibi eylemleri yadsıyarak sanat dışında başka amaçlarla üretilen endüstriyel ya da doğal nesneleri çoğunlukla değiştirmeden yeni bir dizge içine yerleştirerek oluşturulmaktadır. (Güneş, 2013: 10).

Yukarda anlatılardan anlaşıldığı üzere asamblaj sanatında üretilen eserler yüzeysel olmaktan çıkmış üç boyutlu bir şekil almışlar. Çalışmaların temelinde büyük boyutlu endüstriyel nesneler dayanmaktaydı; aynı zamanda bu nesneler sanatçı tarafından herhangi bir işlem görmüyordu. Eserlerin üç boyutlu üretilmesi heykel sanatına gönderme, dolayısıyla asamblaj eserlerinde farklı ürünler bir araya gelerek aynı anlam altında toplanıyordu. Bu bağlamda endüstriyel gelişmeler ve teknolojik ilerlemelerin getirdiğı yeniliklerle birlikte hazır nesne sanat alanında tamamıyla yer almaya başladı.

Resim 7’de gösterilen eser asamblaj tekniğine örnektir. Kâğıt, duvar kâğıdı ve bunun gibi öğelerle kaplanan yüzey üzerinde dikey bir biçimde keçi kuru kafası ve tekerlek yer almaktadır. Rauschenberg tarafından yapılan bu eser ne kolaj ne de tam olarak heykeldir. Günlük kullanım nesnelerini eser yapımında kullanan sanatçı bir yapboz yaptığını söyler. Kullandığı nesneler arasında şişe, gazete, kapı ve pencere, duvar kâğıdı gibi ürünler bulunmaktadır. (Robert Rauschenberg Combines (1953-1964) :2023)

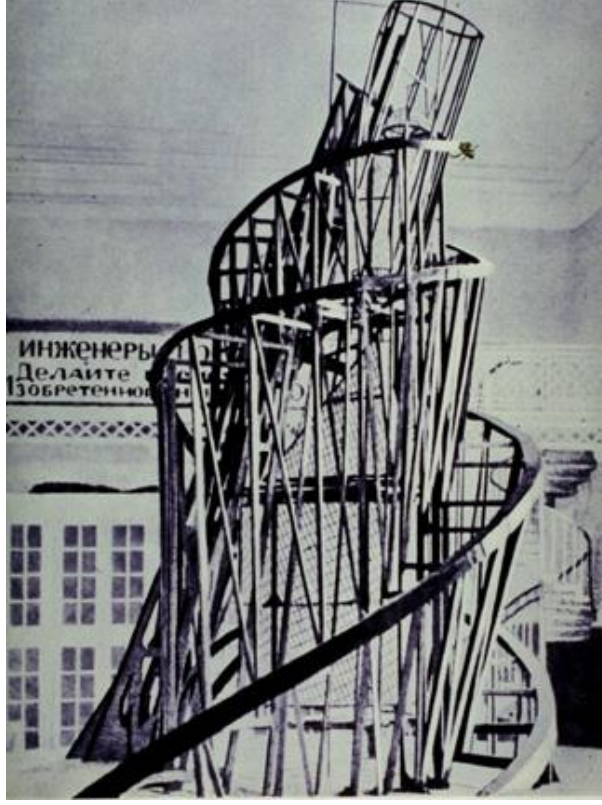
Resim 7: Monogram, 1955-59 Robert Rauschenberg

Kaynak: ROBERT RAUSCHENBERG, COMBINES (centrepompidou.fr) “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Asamblaj olduğu zamandan itibaren birçok sanatçı tarafından teknik olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu eserlere Avrupa ülkelerinde ve Rusya’da rastlamak mümkündür. Özellikle asamblaj tekniği kapsamında Rus sanatçılara değinmek önemlidir. Asamblajın ilk kullanımı ile meydana gelen Konstrüktivizm, Rus sanatçıların öncülüğü ile gelişmiştir. Konstrüktivist çalışmaların zamanın sanat yapıtlarından farkı sade ve işlevsel olmalarıydı. Bu eserlerin yapılışında demir, ahşap, tel, karton gibi eşyalar kullanılarak üç boyutlu devasa eserler üretmişlerdir.

Talin’in en ünlü eserlerinden biri Resim 8’te gösterilmiştir. Bu eser 6-7 m uzunluğundadır. Silindir, koni ve küp şeklindedir ve tamamı cam ile kaplıdır. 1917’den sonra halka sanat eğitimi vermekle görevlendirilmiş ve bu dönemde “Gerçek alanda gerçek sanat” sloganı ile eserler üretmiştir. Konstrüktivist çalışmaların temelinde kaba inşaatı andıran geometrik yapılar yer almaktadır; moderniteye vurgu yapan bu yapılar duygusallıktan uzaktır. Oldukça minimalist üslupla yapılan bu eserler kendine özgü davranış sergilenmektedir.

Modern mimari ve heykel sanatına vurguda bulunan bu akım kısa sürede bütün dünyada kullanılmıştır.(Russian Constructivism The Art History Archive-Soviet Art. 2023).

Resim 8: Monument to the Third International (3.çü Uluslararası Anıt), Moskova, a 22-ft-high (6.7-m) 1919-1920 Vladimir Tatlin

Kaynak: Russian Constructivism - The Russian Constructivism Art History Archive_“Erişim Tarihi 18/03/2023”

Endüstriyel Devrim sonrası artan nesne faktörü, kentleşme sosyal tabakaların oluşumu gibi faktörlerle yeni düzen kurulana kadar adeta bir bulanıklık dönemi de oluşturmuştu. Bu dönem içinde oluşan nesne çokluğunu kaotik bir ortama benzetmesini yapabiliriz. “Kaosun sözlük anlamına bakıldığında; düzensizlik, karışıklık, kargaşa anlamına geldiği görülecektir” (TDK, 2005 s.1065). Kübizm, kolaj ve asamblaj bu kaosu içinden doğan bir durgunluk gibidir. Büyük gelişmeler teknolojik devrimle ve savaşlarla etkilenmiştir. Bu kargaşa içinde nesne çokluğunu kendine yeni alet edinen sanat alanı bu dönemin yeniliklerini gereğince kullanmıştır.

2.1.5. Pop Art (Seri Üretim)

Sanatta hazır nesnenin kullanımı ile başlayan değişimler, dönemin teknolojik icatlarından kendi payını almıştır. Kısa bir süre sonra teknolojik gelişimlerden etkilenen sanat eserleri ortaya çıkmıştır. Bu eserlerin gelişmesi çok uzun sürmemiştir. Dada'dan bir müddet sonra teknolojik değişimlerin etkisi altında üretilen işler gözlenmiştir. 1950'lerde İngiltere'de oluşan Pop Art'ta eserlerin farklı baskı ve teknolojik yöntemlerle çoğaltılması işlemi yapılmıyordu oluşan bu çalışmalar sanat eseri niteliğinde sunuluyordu. (Zırhlı, :2009)

Dönemin en bilinen sanatçılarından biri Warhol'dur. Tuval üzerinde serigrafî tekniği ile bir işin birkaç kopyasını çoğaltarak yaptığı işlerle tanınmaktadır. Kendi eserlerini yaparken dönemin ünlü isimlerini ya da gündem haberlerini kullanmayı tercih etmiştir. Bu baskılar arasında ünlü isimler, gazete haberleri, Campbell'in çorba konserveleri de yer almaktadır. Bu eserleriyle seri üretime, teknolojik değişim ve fabrikalaşmaya atıf yapan sanatçı çalışma şekliyle de dönemin gelişmelerini andırmaktadır. Andy Warhol "Fabrika" (Factory) adını verdiği atölyesinde resim yapıyordu. Yanında bir sürü yardımcı vardı. Warhol, motiflerin çoğalması yoluyla dünyayı değiştiren bir gelişmeye işaret ediyordu. Tüketim ürünlerinin sürekli bir yedeği vardı; bunlar ve bunlar hiç tükenmeyecek biçimde piyasaya sunuluyordu. Eğlence ve haber sanayisinin ürünleri de buna dâhil." (Krausse, :2005). Baudrillard seri üretimi bu şekilde yorumlamaktadır: "Görüldüğü gibi her yerde tuhaf denilebilecek bir şekilde orijinaline benzeyen bir evrende yaşıyoruz. Şeyler harıl harıl kendi ikizlerini üretmeye çalışıyorlar. Ancak geleneklerin iddia ettiği gibi bunun anlamı şeylerin ortadan kalkacağı türünden bir sonuç değildir çünkü şeyler artık ölümsüz kılınmışlardır." (Baudrillard, 2005s. 28).

Resim 9: Otuz İki Tuval Üzerine Sentetik Polimer Boya, Her tuval 20 x 16" (50,8 x 40,6 cm) 1962 Andy Warhol

Kaynak: MoMA | Andy Warhol. Campbell's Soup Cans. 1962 “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Andy Warhol baskı yapma tekniği ile çoğalttığı “Campbell Çorbası” çalışması seri üretim adına yaptığı çalışmalara bir örnektir. “Campell Çorba” konservelerinin ilk dizi resimleri 1962’de ortaya çıktı. Bu yıl Warhol’un sanatsal gelişimi için en önemli dönem olacaktı; çok kısa bir süre içinde kendi resim dilinde ulaşan sanatçı bundan sonra bu temel üzerinde değişik varyasyonlarla sanatsal yaşamına devam eder.” (Krausse. s.116) Eserlerinin kolay yapılabilir olmasına sanatçı bu şekilde açıklık kazandırıyor. “Sanat eseri, seçili insanlar için değil kitle tarafından elde edilebilir olmalıdır”(Campbell’Soup Cans, :2023)

Çalışma sistemini bir fabrika sistemine benzeten sanatçı eserlerinin birbirinin tekrarı olmasıyla da seri üretime atıf yapmaktadır. Bu bağlamda Andy Warhol her çalışmasında ayrı anlam aramak yerine çalışma birimi ve ürettiği işlerin kapasitesi ile seri üretime atıf yapmaktadır. Aynı zamanda bu çalışan sistem, genelinde kitlesel üretim çağında yaşayan bir toplumun psikolojisini yansıtır gibidir. Bu çalışma sistemi zaman ilerledikçe birçok sanatçıya örnek olmuştur.

Resim 10: Han Kavanozu Coca-Cola Logosu ile Boyanmış, 1995 Ai WeiWei

Kaynak: Ai Weiwei | Han Jar Overpainted with Coca-Cola Logo | China | The Metropolitan Museum of Art (metmuseum.org) “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Resim 10. Ai WeiWei’in Coca-Cola Logolu eseri gösterilmiştir. Sanayi Devriminden bu yana sanat alanından da yan geçmeyen kültürel, sosyolojik ve ekonomik değişimlerin yaşamımıza nasıl entegre olduğunu örnek olarak gösteren bir çalışmadır. Eski örf ve adetleri de güncelleyen bu değişimler adeta genlerimize işleyerek onlarla bağ kurmaktadır. “Tüketim, ekonomik, psikolojik, toplumsal ve kültürel bir olaydır. Sadece bireysel bir hareket olmayıp aynı zamanda sosyal bir faaliyet olarak da üzerinde yoğunlaşılması gereken bir olgudur.” (Sevilay, s. 75). Doğal kaynaklara koruyucu davrandığımız sürece her değişim yeniliğin habercisidir.

Sanayileşme ile başlayan üretim tüketim çılgınlığı yarım yüzyıl boyunca şekillenmiş ve artık toplumsal olarak bu değişimler doğal olarak kabul edilmiştir. Ardından birçok sorunu da getirerek bu değişiklikler insanları çevreye duyarlı olmak için de uyarmaya başlamıştır.

BÖLÜM: 3 MODERN SANAT SONRASI ATIĞIN SANATTA KULLANIMI

3.1. Atıkların Sanat Eserinde Kullanımı Örnek Akım ve Sanatçılar

Endüstriyel gelişim sonucu üretilen nesnelerin kolaj, asamblaj gibi tekniklerle sanat alanında kullanılmaya başladığını daha önceki bölümde anlattık. Ayrıca Dada'nın gelişmesiyle birlikte sanat alanında hazır nesne kullanımı gelişmiştir. Peki nesnelerin sadece gereksinim boyutu mu var? Gereksinim dışı kalan nesnelere ne olmaktadır ? Her nesnenin bir üretim amacı olduğunu göz önünde bulundurursak bu işlem bittikten sonra onlar gereksiz olmaktadır. Her nesne üretiminden beri bir atık adaydır diyebilir miyiz ?

“Tüketim toplumu varlığını sürdürebilmek için nesnelere, daha doğrusu onları yok etmeye ihtiyaç duymaktadır. Günümüzde üretilen her şey kullanım değerine veya kullanım süresine göre değil yok oluşuna göre üretilmektedir. Bu yüzden yok etme, üretime temel alternatif olarak kalır. Kapitalist sistem sadece zenginlik ve yoksulluk üreterek tatminler kadar tatminsizlikler, ilerleme kadar zararlar üreterek ayakta kalır. Sistemin tek mantığı varlığını sürdürmektir” (Baudrillard, :2017).

Nesnelerin hızla üretilip tüketilmesi Life dergisinde “Kullan-At-Yaşamı” adlı makalede ele alınmaktadır. Bu yaşam tarzını kabullenen insanlar değerli zamanlarını tabak, çatal, bıçak ve bunun gibi ürünleri temizlemeye harcamak istemediklerini bunun yerine tek kullanımlık ürünleri tercih ettiklerini anlatmaktadır. Dolayısıyla bu ürünler kullan-at kültürü ürününe dönüşmüşlerdir ve çevresel sorunların ortaya çıkmasında önemli yere sahiptir. (Tully , Levenson, :2014)

“Tüketim toplumunun en önemli çevre sorunlarından biri olan atıklar kullan-at kültürünün yaygınlaşmasıyla birlikte hızla artmaktadır. Tüketim toplumunun tüketirken, doğal çevre üzerinde tahribata yol açtığı kendinden başka canlılara yaşam alanı vermediği gibi göz ardı ettiği bir husus daha vardır: Tüketirken tükendiği. Aslında insanoğlu tüketirken kendi geleceğini tehlikeye attığının farkında değildir. Tüketiciler, doğal kaynakların bir sınırının olduğunun bilincinden yoksun bir şekilde hedonist bir güdü ile sürekli tüketme eğiliminde olmaktadır. Ancak her şey gibi doğanın kaynaklarının da bir sınırı olduğunun bilinmesi gerekmektedir.”(Çelik. ve Küçük. 2020. s.16)

Bu bağlamda insan doğa ilişkisi düşünölmeye başlanır ve doğal kaynakların bir gün tükenebileceğı düşünösesi ile karşılaşılır. Her şey insanla hayvan arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Darwin'in "İnsan düşünöen bir hayvandır" yaklaşımında (evrim teorisi) ortaya koyduğı da aslında bu gerçekliktir. İnsanlar doğada tek yaşayabilseydi zaten yaşarlardı. Dolayısıyla insan doğa ilişkisi bir daha akıllara gelmiş ve bu ilişkiye dönük tavırlar görölmeye başlanmışır. (Abacı. :2019)

Bu dönemlerde galeri mekânlarından uzaklaşma, üretim-tüketim ilişkisi ve çevresel sorunlara dikkat çeken çalışmalar yapılmaya başlanmışır. Sanatın yapay doğa - kent içindeki mekânı olan galeri mekânının simgesi "Beyaz Küp", sanatın eleştirel düşünösesinin hedefi olur. Susan Sontag "Sessizliğin Estetiğı" başlıklı yazısında bu düşünöseyi özetler gibidir:" Sanat, kapalı kapıların ardındaki hiçliğin dile gelmesini zorunlu kılar. Dışarıda özgürlüğüne kavuşan sanat, içeri girmeyi reddeder." (O'Doherty, 2010, s. 119, akt. Dokuzlar, s.187)

Artık sanat, galeri duvarlarını reddedebiliyor doğada sanat yapabiliyordu. Sanat galerilerden çıkmış ve doğa ile özdeşleşmiştir. Bu durum nesneyi atık kavramı düzeyinde sanat alanında kullanan sanatçı ve sanat gruplarının oluşmasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla modern sanat sonrası sanatta kullanım dışı kalmış nesnelerin doğa ile olan ilişkisi düzeyinde doğaya verdiği zarar çerçevesinde çalışmalar yapılmaktadır.

3.1.1. Fluxus

Sanat eserlerinde atılmış ürünleri kullanan sanat alanlarından bir kısmıda Fluxus'e aitti. Atık ürünleri kendilerine malzeme eden bu grup sanatçılar üretim tüketim ilişkisine hitap etmekteledir. Bu ilişki sonucu ortaya çıkan atık ürünler kendilerini ifade aracına çevirmişlerdi. Genel anlam düzeyinde farklı kavramlar bulunsa da atığa dönüşmüş nesnenin malzeme olarak kullanışını burada görmekteyiz.

Fluxus 1960'lı yıllarda Amerikada oluşmuştur. İngilizce Fluxus anlamı bu şekildedir: arındırmak, taşmak, kaynaşmak. Anarşi ortamında oluşan bu hareket bütün insalığa hitap etmek, yenilikçi ve kültürel olmayı savunmakatdır. (Cançat, :2022)

Fluxus akımı müzik, Şiir ve resim alanını da etkilemiŐtir. Birkaç alana ayrılan bu sanatçılar arasında atık nesneleri kullanan birçok sanatçı vardı. Onlardan biri Al Hansen'di. Al Hansen sanat üretiminde atık, yırtık, yanık ve çürümüŐ malzemeli kullanmaktadır. Hansen; Neo-Dada, Sürrealizm sonrası ve Fluxus hareketi ile harmanlanan ve heykeltciliği ne çıkaran kendine zgn tarzı ile sanat tarihinde yerini almıştır. Sanatçının, zellikle Dadaizm ve Sürrealizm akımlarının Őehvetli ve erotik yanından etkilendiği bilinmektedir. Sanatçı eserlerinin yapımında kolaj tekniğini çokça kullanmıştır. Buluntu ve atık nesneleri bir araya getirerek erotik görünümlü formlar üretmiştir.(Cançat,: 2022)

Resim 11: Bambolina. Cigarette Butts on Wood. 1994. Al Hansen

Kaynak: <http://m.andrearosengallery.com/artists/al-hansen/images#andquotbambolinaandquot-1994>
“Erişim Tarihi 18/03/2023”

Sanatçının sigara izmaritlerinde 1994 yılında yaptığı “Bambolina” isimli eseri erotik görünüm taşıyan eserlerindendir. Çalışma, popüler kültüre ve özellikle de tüketim kültürüne gönderme yapmaktadır. Bu kültür ve yapısızlaştırmaya tepki niteliğinde; yanık, yırtık kâğıtlar, afişler ve atık malzemelerden yararlanmış ve bunları fümaj, dekolaj, grataj, frotaj gibi tesadüfi tekniklerle oluşturmuştur. Bu çalışmalar teknolojik gelişmelerden uzak, Fluxus’a özgü dili ortaya koymaktadır. (Cançat, :2022)

3.1.2. Funk Sanat

1960’lardan sonra oluşan sanat akımlarından biri de Funk sanatıdır. Funk sanatı adı altında müzik, şiir ve diğer sanatlar da toplanmıştı. Neo-Dadaist olarak adlandırılan bu akım atık nesneleri toplayarak onlara yeni kavramsal boyut kazandırmıştır. Yapılış şekli olarak asamblajdan çok da farkı yoktu. Fakat kavramsal anlamda kültürün özünde yabancılaşmaya dayanmaktadır. Geliştirdikleri tarzın şu şekilde olduğunu açıklamışlardı. “New York sanat dünyasının ilgisini neyin “in” (içeride/moda) olduğu çekerken, San Francisco’daki sanatçılar, Ellilerden başlayarak bir dışarıda olma “hip” (beat’lerin ve jazz’ın dili) bir terim kullanacak olursak “çok dışarıda (far out)” olma geleneği geliştirmişlerdir.” (Fineberg, 2014, s. 265)

Resim 12: Senorita.Asamblaj. 1962 Bruce Conner

Kaynak: SENORITA • MOCA “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Bu akımın bilinen sanatçılarından biri Bruce Conner’dir. Sanatçının üretim dönemi Soğuk Savaş yıllarına denk geldiğı için çalışmalarda kaygı ve öfke gibi duygular yer almaktadır. Bayan Senorita eseri örnek olarak gösterilmiştir. Burada beat duyarlılığını somutlaştıran sanatçı eserde kullanılan malzemeyi şöyle açıklar: “Objeyi gerçekleştirmenin sezgisel süreci, bitmiş yapıta ilişkin herhangi bir peşin hükümden üstündür. Conner, tam olarak materyal dünyanın zalim olduğunu söyler”. (Fineberg, 2014, s. 265)

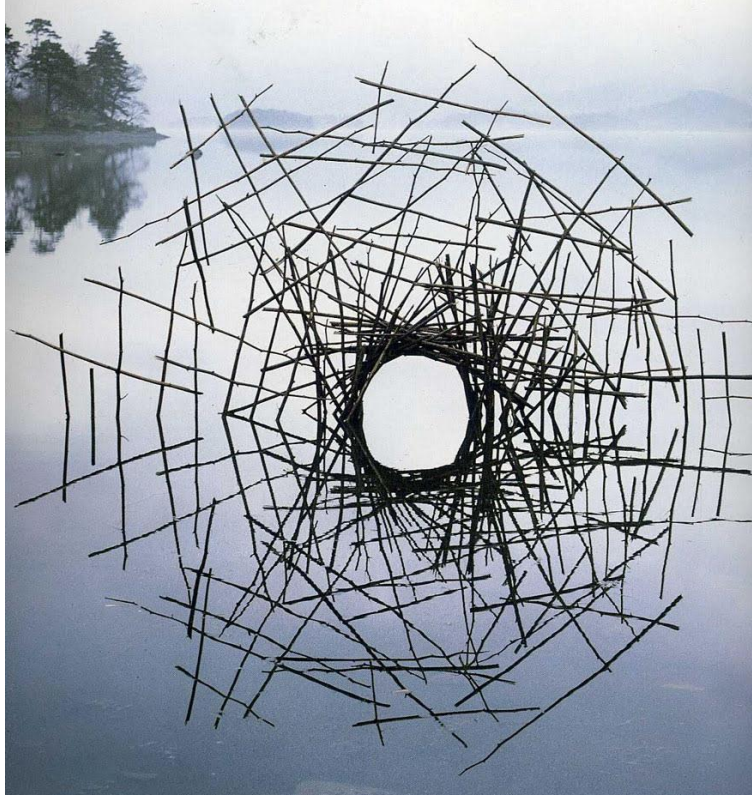
3.1.3. Land Art/Arazi Sanatı

1960’lardan sonra Postmodern Sanat Dönemi birçok akımı kapsamaktadır. Sanat akımları farklı dallara ayrılarak kendine özgü kavramları kapsayan alanlar oluşturmuştur. Aynı zamanda bu dönemlerde doğaya olan farkındalıklar da artmış ve sanatçıların doğaya olan yaklaşım biçimi değişmiştir. Doğa ile ilişki kuran sanat akımlarından biri Land Art’tı.

“Batı’da, Land Art/Earth Art, Türkçe ’de ise Arazi/Yeryüzü/Toprak Sanatı olarak bilinen bu oluşum ile yeni çevre tasarımlarının temeli görünür bir hal alır. Başlangıçta taş, toprak, kum, dallar gibi doğal malzemeleri içermesine rağmen sonrasında sanayi materyallerinin de sıklıkla yapılan çalışmalara dâhil edildiği görülür. Çevresel faktörleri kurgusunun ana örüntüsü olarak sunan ve doğanın sonsuz alan alternatiflerinden, malzeme çeşitliliğinden faydalanan sanatçıların tasarımları da bulunmaktadır”. (Ünal, 2018, s.95)

Arazi sanatının temelinde Endüstriyel Devrim sonrası gelişimler yer almaktadır. Nüfus artışının getirdiği kalabalıklaşma, ekim alanlarının inşaat alanına dönüşmesi, üretim tüketim ve kaynakların kullanımı da bu akımın kavramsal yaklaşımında barınmaktadır. Arazi sanatında sanatçıların doğayla olan ilişkisi önem taşımaktadır. Endüstriyel gelişmeler sonrasında tükenen kaynaklar ve artan atıkların ortaya çıkardığı sorunları doğanın kendisi sergi alanı olarak kullanıp gözler önüne sermektedir . Arazi Sanatı (Land Art) kavramından geniş anlamda anlaşılan, sanatçıların doğaya müdahaleleridir: Doğa, resimde olduğu gibi tasvir edilmez; bizzat sanatsal tasarımın aracı haline gelir (Saehrendt& Kittl, :2014 akt. Unal, :2018). Yaptıkları işleri galeri duvarlarından kentsel veya kırsal alanlara taşıyan sanatçılar galerilere karşı çıkmaktadır. Eser yapımında atıklardan faydalanan sanatçılar geçici eserler yapmaktadırlar. Yaptıkları eserlerin anlam ve faydaları gelecek için önem taşıdığını savunmaktadır.

Arazi sanatçısı olan Andy Goldsworthy bir çiftçi ailesinde büyümüştür. Doğa ile olan ilişkisi çocukluktan oluşan sanatçı, doğada çözünebilir atıkları kullanarak eserler üretmektedir. Yaprak, ağaç dalı gibi materyalleri işlerine entegre eden sanatçı eserleri ile doğada bulunan formlar yapmaktadır.

Resim 13: İsimsiz. Andy Goldsworthy

Kaynak: https://www.boredpanda.com/land-art-andy-goldsworthy/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Sanatçı ilk yaptığı eserleri şu şekilde açıklamaktadır: Sokakta veya tarlada manzarayı değiştirebilir yaptıklarım ama o yerin tarihi ile bağ kurmaktadır. İlk günlerde, çalışmalarım çöküş ve çürüme üzerineydi. Şimdi meydana gelen değişikliklerin bazıları basitçe çürüme olarak tanımlanamayacak kadar olduklarını gösterir. Bu şekilde sanatçının eserlerinde doğanın kendi doğal döngüsü de gösterilmektedir. (Magical Land Art By Andy Goldsworthy. 2023)

3.1.4. Arte Povera

20. yüzyılın başlarından Neo-Avangard sanat hareketlerinin oluşumundan biri de Arte Povera’dır. Bu zamanlarda klasik resim yapma tekniklerinden uzaklaşan sanatçılar, düşünce ve yapıt ortaya koymaya başlamışlardı bu bağlamda doğa sınırsız bir kaynağa dönüşmüştür. Doğanın bir parçası olan insan ise, sanattaki sınırlıkları ortadan kaldırmak için farklı çabalar göstermiştir. (Taştan, :2016)

Arte Povera kelime anlamıyla “fakir sanat” anlamına gelmektedir. Bu akımın imzası olan atık malzemeleri kullanmakla ilişkilendirilmektedir. Geleneksel sanatta kullanılan yağlı boya, tuval, bronz veya mermer gibi malzemeler yerine artık kullanım süresini bitirmiş ve atığa dönüşmüş malzemeler kullanılmaktadır. Bu grup 1960 sonlarında İtalya da ortaya çıkmıştır. Doğa ve insan ilişkisini savunan grup sanat pazarına tepki göstermektedir ve sanat eserlerinde görülen canlı organizmalara karşı tavır ortaya koymaktadır. (Yücel, :2020)

Resim 14: Paçavralar İçinde Venüs, 1967 Michelangelo Pistoletto

Kaynak:<https://kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-189-arte-povera/> “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Değersiz nesnelere değer katan bu sanatçılar arasında Michelangelo Pistoletto’nun “Paçavralar İçinde Venüs” eserine dikkat çekmek gerekmektedir. Bir yığın rengarenk kullanım dışı kalmış kumaş yığının önünde Venüs heykelini görmekteyiz. Bu çalışmada

Venüs'ün arkası izleyiciye dönük olarak sergilenmektedir. Paçavraları izleyen Venüs bütün dikkati oraya çekmektedir. Aynı zamanda bu eserde birçok zıtlık bir arada sunulmaktadır. Burada değerli ve değersiz aynı yerde gösterilmektedir ve değersize dikkat çekilmektedir. “Değerli ile değersiz, tarihsel ile günceli bir araya getirerek ironik yaklaşımlar sergileyen Arte Povera, sanatının tipik bir örneğidir” (Antmen, 2008 s.214) Dolayısıyla değersiz hesap edip gözden kaçırdıklarımız bizim geleceğimize zarar vermektedir. Bu bağlamda eserlerin yapılışında atık malzeme kullanmaktan çekinilmemekte ve sanatın metalaşmasına vurgu yapılmaktadır. (Yücel, :2020)

3.2. Atıklarla Çalışma Yapan Diğer Sanatçı Örnekleri.

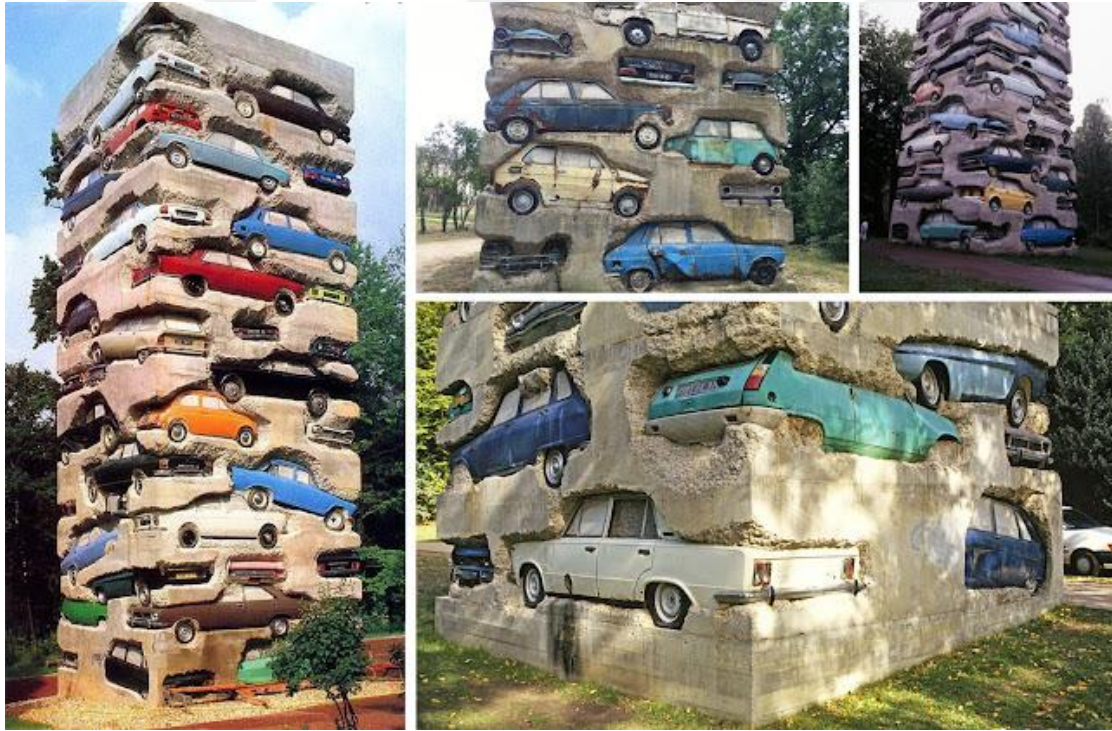
3.2.1. Gerilla Grubu ve Gordon Matta- Clark

Şehir içinde boş arazileri doldurması ile bilinen sanatçı bu alanları atık olarak adlandırmıştır. Atık olarak gördüğü bu arazileri değerlendiren sanatçı boş ve terk edilmiş binaların mimarilerine müdahale etmesi ile tanınmaktadır. Gordon Matta-Clark'ın başını çektiği na-mimari (uyduruk) “anarchitecture” kavramı oluşmuş ve 1973 yılında Suzanne Harris, Tina Girourard, LaurieAnderson, Richard Nonas, Caroline Goodden gibi isimlerin bulunduğu bir grup New York'ta Gerilla Grubunu kurmuşlardır. Sanatçıların kavramsal olarak amaçları: düzenledikleri toplantılarda mimariyi, mimarinin dışına atılmış, kullanım dışı olarak tanımlanmış atık mekânları, yüzeyin değiştirilmesinden ibaret kozmetik yaklaşımlar, mekânın siyasi konumu ve özel mülkiyet tartışmaları ve bu konulara ilişkin projeler üretmektir. Mimari tartışmaları akla gelince Matta-Clark'ın işlerinde entropi kavramı daha açık bir biçimde siyasi ve eleştirel bir anlam kazanıyor. (Aytaç ve Marda, :2007)

“1850’de Alman fizikçi Rudolph Clausius tarafından ortaya atılan entropi kavramı, kimi zaman termodinamiğin ikinci yasası olarak da tanımlanır. Bu yasaya göre; soğuk ve sıcak gazların kendiliğinden karışması, gazın bir vakum içine denetimsiz olarak yayılması ve bir yakıtın yanması gibi tersinmez süreçler sırasında entropi artar. Kendiliğinden olan tüm süreçler (enerji dönüşümleri) tersinmezdir. Buna dayanarak evrenin entropisinin artmakta olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, her an bir miktar enerji daha mekânîk enerjiye dönüştürülemez duruma gelmekte ve böylece evren giderek tükenmektedir.” (AGKA, 1988 s.210. Akt. Bitmez,2008 s.67)

3.2.2. Fernandez Arman

Atık nesnelerle çalışan bir başka sanatçı da Arman'dı. 1960'lı yıllarda gelişen Yeni Gerçekçilik hareketiyle (Nouveau Réalisme) ilişkilendirilir. Yeni Gerçekçilik "gerçeğe yönelik yenialgısal yaklaşımlar" olarak nitelendirilir. Bu akımda sanatçılar, kitle kültürü çağında sanatsal özerklikte modernist geleneğin ötesine geçmek ve sanatın günlük hayatta karmaşık ilişkisini kucaklamak adına çok farklı yollar aramışlardır. Bir önemli stratejileri de üretilen nesneleri ya da hazır nesneleri sanat eserleriyle kaynaştırmaktı. Atık nesneyi kendi yaratıcılık imzasına dönüştüren Arman aynı zamanda endüstriyel değişimlere, seri üretim ve doğaya verilen zararlar da dikkat çekmekteydi. (Melick, :2015).

Resim 16: Parking, Concrete and Cars, Cartier Museum, Chateau du Montcel, 1982, Arman

Kaynak : <https://www.vintag.es/2018/09/long-term-parking-1982.html> "Erişim Tarihi 18/03/2023"

Arman açık hava işleri ile tanınıyordu. Bu çalışmalar devasa boyutları ile dikkat çekmekteydi. Birbirini tekrarlayan bu nesneler bir bütünü oluşturmaktaydı. Long Term Parking çalışması bir örnek olarak gösterilebilir. Açık alanda sergilenen bu eser, bu bölgede yaşayanların burada uzun süre kalacağını öğrenince hiç mutlu etmemişti. Bu

eserde Fransa üretimi 59 araba kullanılmıştır dolayısıyla eserin isminden de anlaşıldığı üzere hepsi beton içine hapsedilmişti. Bu arabaların hepsi özenle Arman tarafından tek tek seçilmişti. Bazı söylemlere göre Arman yol kenarında durup arabaların modellerini kayda alıyormuş. Daha sonra bu modelleri Juck Yard eserinde de kullanmıştı. Bu eserde en çok dikkat çeken şey betonun içinden renklerin ne kadar çarpıcı olduğuydu. Burada kullanılan arabalar restore edilmiş ve boyanmışlardı, böylece parlak renkleri ve yeni görüntüleriyle tüm dikkati esere çekiyorlardı. Bütün bu görsel yenilemeler gerçeği değiştirmiyordu, arabalar ana işlevinden mahrum bırakılmış ve bir tür statik pozisyon almışlardı. Dolayısıyla bu araçlar hiçbir yere hareket edemiyordu. 36 yıl sonra, özellikle renklerini ve bazı parçalarını kaybeden arabalarda bir bozulma görüntüsü vermeye başladılar. Ama bu tam olarak Arman'ın istediği şeydi. Arabaların tamamen düşmesini ve böylece betondaki negatif boşluklarının görünmesini istiyordu. (Long Term Parking, :2018)

3.2.3. Jac Leirner

Jac Leirner, Brezilyalı asamblaj sanatçısıdır çalışmalarında atıklar ve onların ortaya çıkardığı bilgi fazlalığına atıf yapmaktadır. Kendisinin ifade aracına dönüşen plastik poşet asamblajları ile bu sorunları ifade etmektedir. Plastik poşetleri nizami şekilde bir yüzeye yapıştırarak işlerini oluşturan sanatçı plastik fazlalığına da atıfta bulunmaktadır. Bu poşetler aynı zamanda satıldıkları mağazaları da reklam etmektedir ve amaçlarını yerine getirdikten sonra anlamsızlaşmaktadır. Aynı zamanda sürekli karşımıza çıkan bu poşetler istemsizce aklımızda kalmakta ve bilgi kirliliğine de yol açmaktadır. (Aware Jac Leirner, :2023)

“Reklamlar aracılığıyla sürekli mesajlara maruz kalmaktayız. Bir an için de olsa bu mesajlar belleğimizi imgeleme, anımsama ya da beklentiler yoluyla uyarır. Reklam imgesi anlıktır. Onu bir sayfayı çevirirken, bir köşeyi dönerken, yanımızdan bir araç hızla geçerken görüveririz. Hiç durmadan yenilenip durmaları, zamana uydurulmaları bakımından da anlıktır reklam imgeleri. Oysa hiçbir zaman o anda söz edilmez reklamlarda. Çoğu zaman geçmişten, her zaman da gelecekte söz edilir.”(Berger, 2019)

Bilgi ve görsel kirlilik bu asamblaj çalışmaların kavramsal boyutu olsa da bu çalışmaların esas anlamı plastik çokluğuna edilen imâdır. Aynı zamanda firmaların

Reitmaier, bu eserin satış değerini altılı hanelerle ya da yüz binlerce dolarla ifade etti ve şöyle dedi: “Bu orijinal bir Damien Hirst.”

...54 yaşındaki temizlik görevlisi Emmanuel Asare, The Evening Standard’a yaptığı açıklamada, “Onu görür görmez bir ah çektim çünkü her şey darmadağınktı. Bu bana pek de sanat eseriymiş gibi gelmedi. Bu yüzden de her şeyi toplayıp attım” dedi.

Yaşanan karışıklıktan üzüntü duymak bir yana Hirst bu habere “aşırı derecede komik” diye tepki verdi. Bayan Reitmaier’in söylediğine göre, Hirst, sanatsal çalışmalarında sanatın günlük yaşamla ilişkisi üzerinde durduğu için olaya herkesten çok güldü. (Kuspit,2010, s.13).

Kuspit kitabındaki değerlendirmesinde bu olayı yorumlamış ve temizlik çalışmanın olayı en iyi yorumlayan biri gibi değerlendirmiştir. “Çünkü Hirst ’in bu çalışmasını sanat olarak değil hayatın bir parçası olarak algılamıştı. Yani galeri müdürünün söylediği gibi “Orijinal bir Damien Hirst” değil, orijinal olmayan bir çöp ya da kimin olduğu belli olmayan bir çöp yığını olarak görmüştü” (Kuspit,2010, s.88). Tamamen atık malzemeden oluşturulan bu eser Hirst’e göre de amacına ulaşmış sanat ve izleyici arasındaki çizgiyi de kaldırmıştı.

Resim 18: Home Home Sweet Home (Evim Evim Güzel Evim) 1994. Damien Dirst

Kaynak: <https://erolanar.org/klasiklerden-alintilar/sanatin-sonu-donald-kuspit/> “Erişim Tarihi 18/03/2013”

3.2.5.GuerradelaPaz

Miami’de oluşan Küba doğumlu Allain Guerra ve Neraldo de la Paz tarafından Guerra de la Paz (Gdlp) iş birliğini oluşturulmuştur. Tekstil ürünlerini kullanarak üç boyutlu eserler yapan sanatçı grubu politik ve çevresel mesajlar vermektedir. Amaçlarına ulaşmak için sanatçılar gardıroptan atılan tekstil ürünlerini kullanmaktadır. Eserlerin yapılışında kitle duygusu oluşturmak için yığınla malzeme kullanılmaktadır. Örnek olarak gösterilen eser birbirlerine bağlı iki eserdir. Üretici ve tüketiciyi sembolik olarak gösterilen bu eserlerde gardıroba ne kadar bağımlı olduğumuz vurgulanmaktadır. Eserler kullanılmış giysilerden yapılmıştır ve psikososyal ve çevresel sorunları kapsamaktadır. (Art Works For Change Guerra de la Paz,:2023)

“Atomik” ve “Yükseliş”te sanatçılar, moda endüstrisi ve tüketicileri için iki potansiyel yol sunmuştur. “Atomik” şekil bir mantara benzetilebilir, üretim ve tüketimi temsil eden bu sembol, imhası imkânsız ve çevre için oldukça zehirli olan “hızlı modanın bir temsili olarak görülebilir. “Yükselişteki tırmanma kulesi, sürdürülebilir bir tekstil endüstrisi üzerine inşa edilmiş daha parlak bir geleceği temsil ediyor olabilir.”(“ Guerra de la Paz”: 2023).

Mantar temsil alınarak yapılan çalışmada moda dünyası mantara benzetilmektedir. Mantarların hızla artmasını moda dünyasının sürekli gelişmesiyle ilişkilendirilmektedir. “Yükseliş” ise artan talebi temsil etmektedir ve bu talebin çevre için ne kadar zararlı olduğuna dikkat çekilmektedir. Adeta alışkanlık haline gelen kıyafet alışverişine karşı çıkma veya dur demek imkansızdır. Tekstil ürünleri atık oluşturan önemli maddelerdendir. (Art Works For Change Guerra de la Paz,:2023)

Resim 19: Atomik ve Yükseliş 2009 Guerra de la Paz

Kaynak: <https://www.artworksforchange.org/portfolio/guerra-de-la-paz/> “Erişim Tarihi 18/03/2023”

3.2.6. Gabriel Orozco

Atık malzemeleri kendi ifade aracına dönüştüren bir başka sanatçı da Gabriel Orozco’dur. Gabriel Orozco Meksika doğumludur. Sanatçı bulduğu atık nesneleri ve şehir manzalarını geleneksel gerçeklik kavramlarını çarpıtmak ve izleyicinin hayal gücünü meşgul etmek için kullanmaktadır. Gabriel Orozco’un yaptığı “Gabriel Orozco:

“Asterisms” isimli eseri denizlere ve okyanuslara atılan atıkların görsel olarak bize ulaşmasında yardımcı olmaktadır. Bu eser vitrin üzerinde sunulmaktadır ve 1200 küçük parçadan oluşmaktadır. Bu parçalar içerisinde: madeni paralar, şişe kapakları, ısıtılı tokalar, fıstık ve ayçiçeği kabukları, plastik bilezikler, kırmızı köpük parçaları, lavanta köpüğü, kireç köpüğü, iki Ferrero Rocher folyo, bir kavanoz Blistex vb. bulunmaktadır. Orozco'nun bu atıkları haftada birkaç sabah altı civarında veya iskelenin programlanmış futbol antrenmanları arasındaki sessiz öğle yemeği saatinde bumerang attığı Manhattan'daki Pier 40'taki AstroTurf sahasından yavaş yavaş toplamıştır. İnsan tüketiminin bir parçası olan bu ürünler denizlere savrulmakta ve deniz canlılarına zarar vererek oradaki doğal yaşam ortamına negatif etki etmektedir..(Circling Back, :2023).

Resim 20: Gabriel Orozco: Asterisms 2012 Gabriel Orozco

Kaynak: <https://www.vqronline.org/books/circling-back-gabriel-orozco> “Erişim Tarihi 18/03/2023”

Resim 21: Gabriel Orozco: Asterisms 2012 Gabriel Orozco

Kaynak: <https://www.vqronline.org/books/circling-back-gabriel-orozco> “Erişim Tarihi 17/04/2023”

3.2.7. Subidh Gupta

Hindistan kökenli sanatçı Subidh Gupta atık malzemeleri kendi sanatının ifade aracına çevirmiştir. Teneke kutuları, tencere ve yemek kutuları gibi çoğunlukla metalden oluşan atık malzemeleri toplayarak doğanın parçası olan ürünlerin sembolik heykellerini yapmıştır. Sanatçı bir büyükelçinin arabası, kutsal inek gübresi gibi zıt kavramların bir arada sunulduğu Hint simgeleri ya da tipik bir Güney Asya mutfağının paslanmaz çelik mutfak eşyaları gibi nesnelerle; geleneksel ve küreselleşme, yükselen servet ve yoksulluk ile eski kast politikaları ve dini inançlar arasında yakalanan bir toplumun belirsizliğini sorgular (Artnet, :2023). Gupta kendi kültürünü ele alarak yaptığı bu çalışmada bir zamanlar Hindistan da lüks sayılan metal mutfak ürünlerini kullanmıştır. Zaman geçtikçe lüks olmaktan çıkan bu ürün tabakalaşma, üretim ve tüketim ilişkisi göstermektedir. Görselde gösterilen eser çok semboliktir, endüstriyel eşyaların kullandıktan sonra doğaya verdiği zarar bir ağacı metale çevrilerek gösterilmiştir. Bunun temsilinde birçok alanda bu durumun etkisi görülmektedir.

Resim 22: People Tree (İnsan Ağaç) National Gallery of Modern. 2018. Subodh Gupta

Kaynak: Art@Site Subodh Gupta, DaDa, New Delhi (artatsite.com) “Erişim Tarihi 17/04/2023”

3.2.8. UMA- ULF Mejergen Architects

Endüstriyel Devrim ve üretim tüketim ilişkisinden ortaya çıkan çevresel sorunlardan biri de denizlerin kirlenmesi konusudur. Bu konuları ele alan sanatçı gruplarından biri de “UMA”-(ULF Mejengren Architects)’dir. İsveç’te oluşan bu grup mimari etkisi yaratan çalışmalar üretmektedir. Tüketim sonucu artan atıklar denizleri de kirletmektedir. 2019 yılından Meksika’da yaptıkları eser çevre kirliliği ve atık kapsamında büyük ilgi görmüştür. Yapılan form dalgayı andırmaktadır. Uzerleri mavi renge boyanan bu atıklar hepsi denizden çıkarılmıştır. Eserin ismi “Yeni Dalga”dır. Tamamı okyanustan çıkarılan bu ürünlerden form yapılmıştır aynı zamanda bu şekil görsel olarak atıkların boyutunu sergilemektedir. (Yücel, :2020)

Resim 23: “UMA”-(ULF Mejengren Architects). Meksika.2019

Kaynak: <https://archello.com/project/new-wave> “Erişim Tarihi 01/05/2023”

BÖLÜM 4: ATIK KONUSU ÇERÇEVESİNDE OLUŞTURDUĞUM PROJELER

Tez kapsamında oluşturduğum çalışmalar nesne çokluğu, kullan at kültürü ve nesnelerin işlem ömrünü bitirdikten sonra işlevsizleşmesinden yola çıkarak yapılmıştır. Aynı zamanda atıkların ortaya çıkardığı çevresel sorunlar ve kaynakların tükenmesi ilgi alanım dâhilindedir. Dolayısıyla bu konularla yakından ilgilenmekteyim. Çalışmalarımın yapılışında işlem dışı kalan ve gereksiz durumda olan nesneler toplanarak kullanılmıştır. Toplama ve biriktirme sonucu elde edilen nesneler uzun süre içinde biriktirilmiştir, bu yüzden işlerin yapılış süresi birkaç aydan başlayarak birkaç yıla kadar uzamıştır. Atıkların oluşumunda da toplama ve birikme eylemi var olduğundan çalışmalarla atıklar arasında bir bağ kurulmuştur. Aynı zamanda eyleme dayalı işleri göstermek için fotoğraf çekimleri yapılmış ve çekilen fotoğraflar kullanılmıştır. Çalışmaların yapılış zamanı kesme, yapıştırma ve el işçiliğinden yararlanılmıştır. Bazı çalışmalar küçük minyatür boyutlarda yapılmıştır bunun temelinde küçük şeylere ilgi çekmek amaçlanmıştır.

Çalışmaların yapılış sürecinde atıklar tekrar başka bir forma dönüşmektedir. Bu çalışmalar doğa ve sürdürülebilirlik kapsamında geri dönüşüm temel fikrinden yola çıkılarak yapılmaktadır. Atık ürünler toplanarak estetik işleminden geçmektedir. Bu dönüşüm manevrasının kendisi içinde bir estetik fikir oluşmaktadır. Geri dönüşüm temel olarak ele alınsa da bu atıkların sanatsal boyutu da bulunmaktadır. Bu yüzden dönüştürme işi estetik yaklaşım sağlayarak aradaki farkı oluşturmaktadır. Her bir eşya işlevsiz, gereksiz veya bozulduğunda çöpe yani atığa dönüşür bu bağlamda biz zıtlık kurularak estetiğe geri dönmektedir.

Resim 24'te saçtan yapılan peruk gösterilmektedir. Bu çalışma Kasım 2019 yılından tez bitimine kadar olan süreyi kapsamaktadır. Tararken dökülen saçlarımı toplamam ve biriktirmem sonucunda bu peruk yapılmıştır. Saçlar tek tek ayrıştırılmış gerekli düzene getirilmiştir. Düzenlenen saçlar saklanmış ve gerekli miktara ulaştığında peruk yapılmıştır. Peruk yapımında 300 gr.dan fazla saç kullanılmıştır. İlk olarak insanın bedensel atıklarına dikkat çekerek atıklara olan ilgiyi kişiselleştirmek hedeflenmiştir. Atık saçlardan peruk yaparak kendi bedensel atığım geri dönüşüm haline gelmiştir.

Minyatür boyutta yapılan çalışma Resim 25'te minyatür market ismini taşımaktadır. Bu çalışmayı yapmak için nesnenin sanat alanında kullanım tarihinin biraz ötesine uzanarak natürmort eserlerin anlamına değinilmiştir. Natürmort “ölü doğa” anlamına gelmektedir. İnsan yaşamı boyunca hayatta kalmak için enerji tüketmektedir. Dolayısıyla bu ihtiyaçları karşılamak için marketlere gitmekteyiz, fakat satış ve pazarlama araçları ihtiyacımız dışındaki şeyleri bilinçaltına işleyerek fazla alışveriş yapmaya teşvik etmektedir. “Öyle ki, zamanla alışveriş yalnızca fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi için yapılan alışveriş kavramından çıkmış; bireyler için olmazsa olmaz şeklinde görülen, stres atma aracı olarak baş göstermiş. İnsanların ihtiyaçları büyük değişiklikler göstermiştir.” (Ersoy, 2017. s.96). Dolayısıyla marketi bir labirente benzeterek rafları plastik meyve ve sebzelerle doldurulmuştur bir anlamda market işlevsizleştirilmiştir.

Resim 26'da gösterilen çalışma ise Resim 24'teki çalışmayla ilişkili olarak yapılmıştır markette çürüyen ürünler alınarak geri dönüşüm sağlanmıştır. “FAO, dünyada her yıl 990 milyar dolar değerinde 1,3 milyar ton gıdanın israf edildiğini bildirmektedir.” (FAO, 2019 akt. Tekiner, Mercan, Kahraman ve Özel, 2021, s.124) Birbirine bağımlı yapılan bu çalışmalar sonucunda şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır. Bir gün market raflarındaki ürünler “ölmüş” yani tükenmiş olsa ne yaparız? Ya da yeni çözümler üretmek için ne kadar süremiz var?

Bir başka minyatür çalışma olarak Resim 27'de kutular örnek gösterilebilir. 2019 yılında başlayan Covid 19 salgını ile bütün dünyada pandemi dönemi başlamış ve neredeyse bütün işlemler internet üzerinden yapılmaya başlamıştır. Bu dönemde internet alışverişi artmış ve kullanılan paketlenme ve taşıma malzemeleri çoğalmıştır. Çevresel kirliliğe atıfta bulunan bu iş aynı zamanda yapılış şekliyle mağazaları andırmakta ve “kiosk estetiğine” vurgu yapmaktadır. “Kelime kökeni olarak köşk kelimesinden türeyen kiosklara interaktif medya aracı olarak bakıldığında birer bilgi köşkleri gibidir. Kiosklar günümüzde yaygın olarak kullanılan elektronik terminallerdir.” (Zedeli, 2021:16) Değişen alışveriş alışkanlıkları mimariyi ve iş yerlerinin oluşumunu etkilemektedir.

Bir diğer çevresel sorunu gösteren çalışma olarak ise Resim 28 örnek gösterilebilir. Bu kadar çöp nereye gidiyor? Her gün tonlarca atık üretilmekte ve toplanılmaktadır. “Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2018 yılında belediyelerde toplanan kişi başı

günlük ortalama atık miktarı 1,16 kg olarak hesaplanmıştır. (Değirmenci ve Karabacakoğlu, 2022,s.134) Maalesef bu atıkların hepsi toplanmamakta ve bir kısmı doğada kalmaktadır. Sürülen tarlalarda gördüğüm bir manzarayı minyatür şekilde canlandırmaya çalıştım ve bu şekilde atıkların ekin alanlarına verdiği bu zararlar gözler önüne serilmiş oldu.

Toplama ve biriktirme eylemi ile yaptığım bir diğer çalışma ise nesli tükenmekte olan hayvanları göstermekti. Resim 29’da (“Yok olmanın sınırında”, Mart.2023) kedimi tararken topladığım ve biriktirdiğim tüylerinden dikerek yapılan bu çalışma aynı zamanda hayvan türlerinin bir ham madde olarak kullanılmasına dikkat çekmektedir.

Resim 30’da yapılan çalışmada atık kağıtlar kullanılmıştır. Biriktirilerek yapılan bu çalışma, boşlukları değerlendirme ve doldurmadan oluşmaktadır. Kesilen yerlerin oluşturduğu alanlara doğal ürünler benzetilerek çizilmiştir. Diğer alanlarda ise çöplük hissiyatı verilmiştir.

Resim 31’deki çalışma ise yine toplama ve biriktirme üzerine yapılmıştır. Yolda yürürken bulduğum paraları biriktirerek yaptığım bu çalışmada paraların bir yüzünü altın rengine boyayarak değer katmak istedim. Zenginliğin sembolü olan altın sarısı, değeri küçük olan ve kaybedilirken aranmayan bu paralara anlam yüklemektedir. Atıklar aynı zamanda ekonomik değeri olan üretim ve tüketimin bir parçasıdır. Bu çalışmayla da atıkların ekonomik boyutuna vurgu yapmak hedef alınmıştır.

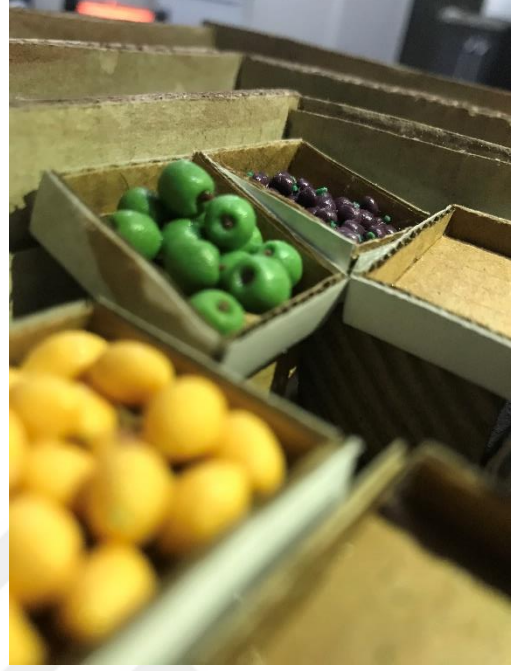

Resim 24: Saç

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Resim 25: Labirent Market

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Resim 26: Markette Geri Dönüşüm

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Resim 27: Kutular

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Resim 28: Bu Kadar Çöp Nereye Gidiyor?

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Resim 29: Yok Olmanın Sınırında

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Resim 30: Çöpten Geri Kalan

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Resim 31: Atık Paralar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

SONUÇ

19. yüzyılda Batı Avrupa’da başlayan Sanayi Devrim yeni üretim tüketim kültürü oluşturmuştur. Bu değişimlerin nedeni kalabalıklaşan nüfus ve artan taleptir. Endüstrielleşme sonrası fabrikalaşma ve makineleşme dönemine geçiş yapılmıştır. Dolayısıyla artan üretim akabinde nesne çokluğu yaratmıştır. Üretilen nesnelerin kullanım ömrü azalmış dolayısıyla atık çoğalmasını tetikleyen bir durum oluşmuştur. Bu dönem öncesi atıkların doğada çözünebilir türden olduğu görülmektedir. Nesne çeşitlenmesi ile artan atık oluşumu ve doğal kaynakların bilinçsizce kullanımı, günümüzde geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik gibi kavramların oluşmasına fayda sağlamıştır

19. yüzyıl sonrası oluşan gelişmeler siyasi anlamda da değişiklikler için zemin oluşturmuştur. 20. yüzyılın ortalarında başlayan İkinci Dünya Savaşı yeni modern dönemin başlaması için uygun şartlar oluşturmuştur. Sanatta “Sanat sanat içindir” olgusu ve klasik resim yapılışına yabancılaşma kavramı öne çıkmıştır. Sanatçı daha çok kendi fikrinin ürünlerini sanat eserine çevirmiş ve kavramsal akımların oluşumunu hızlandırmıştır.

Fabrika üretimi nesnelerin sanat alanında kullanımı 19.yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Picasso ve Braque’ın ilk denemeleri ile başlayan gündelik kullanım nesnelerinin sanat alanına dâhil olması daha sonrasında bu nesnelerin büyük yelpazede sanat alanında kullanılmasına neden olmuştur. İlk başlarda kolaj yapımında kullanılan eşyalar iplik, cam, gazete parçası gibi nesnelerden oluşmuştur.

Fakat hazır nesnenin asıl kullanımı Dada ile başlamıştır. Dadaistler hazır kullanım nesnesine hiçbir işlem yapmadan kavramsal bağlamda kullanım amacını değiştirerek sanat yapıtına dönüştürmüşlerdir. Günlük kullanım eşyalarının asıl amacından kopararak onlara yeni anlamlar yüklemişlerdir.

Teknolojik gelişimlerin her geçen gün arttığı bu dönemlerde bu değişimlerden faydalanan sanatçılar ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeleri kullanarak gelişen Pop-art tüketim kültürüne seri üretime hitap etmekte ve aynı zamanda sanatı her sınıftan insanın kullanımına sunmaktadır.

Kısa bir süre içinde gelişen bu olaylar, oluşan atık miktarını doğada yok olması için zaman tanımamıştır. Zaman geçtikçe bunun farkına varan insanlık, atıkların gelecek için ciddi sonuçlar ortaya çıkardığını anlamıştı. Bu bağlamda eser üreten ve eserin kavramsal niteliğini bu konuya atfeden sanatçılar bulunmaktadır.

Özellikle atık nesne ve doğa ile olan ilişkisini kuran sanatçılar 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında dikkat çekmeye başlamışlardır. Atıkların doğaya verdiği zarar bu dönemlerde fark edilmeye başlanmıştır. Zira doğal kaynakların bu denli kullanımı doğal felaketler olarak sonuçlanmaktadır. 20. yüzyılda başlayan Land Art Arazi Sanatı akımı doğa ve atık bağlamında bu konulara dikkat çeken aynı zamanda doğada kalıcı olmayan eserler yapmaktadır. Bu akım günümüzde de popülerliğini korumaktadır.

Atık konusuna değindiğimizde Art Povera Yoksun Sanatta değinmeden olmaz. Kullanım dışı kalmış eşyaları yeniden kullanarak sanat eseri yapan bu sanatçılar tam olarak atık fazlalığına dikkat çekmektedir. Bu sanatçı topluluğu İtalya’da oluşmuştur. İsminin yoksun olma sebebi tam da kullandıkları nesnelerle ilişkilendirilmesidir. Atık malzemelerle eser üreten bu sanatçılar atık fazlalığına dikkat çekmektedir.

Günümüz sanatında atık malzemeleri ele alarak üretim tüketim kapsamında, doğal yaşam ve çevresel sorunlar bağlamında ele alan ve atığı kendine malzeme yapan sanatçılar vardır. Arman, Gabriel Orozco ve UMA- ULF Mejerger Architects sanatçı ve sanat grupları örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç olarak atık tez kapsamında bir sorun olarak ele alınmış. Bu kapsamda insan yaşamının uzantısı olan atık, doğa ile olan ilişkisi irdelenmiş. Atığın doğada oluşturduğu olumsuzluklar göz önünde bulundurulmuştur. Aynı zamanda sanat alanında atık artı ürüne dönüşerek malzeme görevi görmüştür. Malzeme olarak ele alınan atıklar hem malzeme olarak üzerine düşünülen hem kavramsal açıdan atık sorununu irdeleyen sanatsal değer kazanmıştır. Değer kazanma kapsamında değersiz olan yani atık işleme uğrayarak form değişmiştir. 1960 sonrası sanatta atık kavramı çerçevesinde atık nesnelerin kullanımı geniş yelpazede yer almıştır. Giderek artan bir sorun olan atık konusu günümüz sanatında da geniş kapsamda sanatçılar tarafından kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abacı, M.K. (2019). Sanat ve Yabancılaşma Etkinliği. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.Sayı:42,266-273.
- Antmen, A. (2017). Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. Sel Yayıncılık. İstanbul.
- Artun, A. (2021). Modernizm Kavramı ve Türkiye’de Modernist Sanatın Doğuşu. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Aytaç,O. ve Madra, Y. (2007). (İnhayı Beklerken) Şehrin Artıklarını Toplamak: Gordon Matta-Clark’ın Sanatının siyaseti.Doxa. s.57-72.
- Art Works For Change Guerra de la Paz. (2023, 26 Nisan) Erişim Adresi: <https://www.artworksforchange.org/portfolio/guerra-de-la-paz/>
- Aware Jac Leirner. (2023, 26 Nisan) Erişim Adresi: <https://awarewomenartists.com/en/artiste/jac-leirner/>
- Famous Collage Artists - Maestros of Visual Amalgamation (2023, 25 Nisan) Erişim adresi: <http://www.weinerelementary.org/picasso-and-collage.html>
- Bingöl, M.B. ve Çevik, N. (2020). Çağdaş Sanatta Bir İfade Unsuru Olarak Kolaj Üzerine Bireysel Söylemler. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ISSN: 1308–9196. Sayı 36.
- Baudrillard, J. (1998). The Consumer Society. London. SAGE Publications
- Baudrillard, J. (2005), Simülakrlar ve Simülasyon, (Çev. Oğuz Adanır) Ankara: Doğu batı Yayınları, 3. Baskı.
- Bilgili, M.Y. (2020). Sıfır Atık Yaklaşımının Kökenleri ve Günümüzdeki Anlamı. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 20(40), 683-703.
- Berger, J. (2019). John Berger: Reklamlara Aldanıp Aldığınız Her Şey Bizi Biraz Daha Yoksullaştırır. Erişim Adresi: <https://www.cafrande.org/john-berger-reklamlara-alanip-aladiniz-her-sey-bizi-biraz-daha-yoksullastirir/>
- Bitmez, M.H (2008). Modern Çağda Kolaj,Asamblaj, Montaj Gibi Teknik ve Anlayışların Heykel Sanatına Etkileri. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). T.C Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Ana sanat Dalı. Hatay.
- Cançat, A. (2019). Fluxus Okumalar. ART Sanat ve Tasarım Dergisi, 2 (1), Haziran 2022, ss. 22-35.

Circling Back. 26.Nisan 2023 . Erişim Adresi:
<https://www.vqronline.org/books/circling-back-gabriel-oroeco>

Çeken, Y. Yiğitbaşoğlu, H. (2018). Sanayi Devrimi Öncesi Çöp ve Atık Yönetimi. Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi

Çağlayan, E. (2018). Sanat Eğitiminde Kolaj Tekniği ve Öğrencilerin Kompozisyon Kurma Becerilerine Katkısı. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 43 s. 1-13.

Çelik, A. Ve Küçük, A. (2020). Tüketin Toplumunun Çevre Sorunlarına Etkileri. Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt: 4 Sayı: 5 Yıl: 2020

Dileep, M. R. (2007). Tourism and Waste Management: A review of Implementation of 'Zero Waste' at Kovalam. Asia Pacific Journal of Tourism Research.12(4), 377-392. <https://doi.org/10.1080/10941660701823314>

Değirmenci, C. Ve Karabakoğlu, B. (2022). Evsel Katı Atık Toplama, Taşıma ve Bertarafında İş Sağlığı ve Güvenliği. OHS ACADEMY İş Sağlığı ve Güvenliği Akademi Dergisi. Sayı 2, Sayfa: 131-139.

Dokuzlar, K.B. (2018). Çevresel Bir Yaklaşım Doğrultusunda Sanat ve Tasarım Çalışmaları . Medeniyet Sanat Dergisi , 4 (1) , 33-52 .

Ersoy, E. (2017). Tüketicilerin Değişen Alışveriş Alışkanlıkları (Online Alışveriş). İletişim Çalışmaları Dergisi Sayı 3(87-129)

Ferrell, J.(2002). George Washington Carver and Henry Ford: Pioneers of zero waste. Erişim adresi <http://www.forensicgenealogy.info/images/pioneers.pdf>

Fineberg, J. (2014). 1940'tan Günümüzü Sanat Varlık Stratejileri. Karakalem Yayınevi Yayınları. İzmir.

Fortenberry, D. M. (2015). Tarih Boyunca Sanat. çev. Dilek Şendil, Süreyya Evren, Çin. Yapı Kredi Yayınları.

Güneş, N. (2013). Resim Sanatında Kolaj, Asamblaj ve Türk Resmine Yansımaları. Edirne. Trakya Üniversitesi.

Gök, K. (2016). Fotoğrafın Buluşundan ve Sonrası Oluşan Teknik Gelişmeler. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü. Sayı 3./1 2016, s.43-66

Guilbaut, S. (2021). New York Modern Sanat Düşüncesini Nasıl Çaldı Soyut Dışavurumculuk, Özgürlük ve Soğuk Savaş. (Çev. E.Göktepe) İstanbul.1983

İpşiroğlu, N. M (1993), Sanatta Devrim, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kangal, K. (2021). Marksizm Ekoloji ve doğa.Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/haber/435913/marksizm-ekoloji-ve-doga>
- Kuspit, D. (2018). Sanatın Sonu. İstanbul. Metis Yayıncılık.
- Krausse, A.C. (2005). Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü. Almanya: Literatür:Yayıncılık.
- Little, W. (1933). The Shorter Oxford English Dictionary Vol 2. Digital Library of India. Erişim adresi:<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.83694>
- Lenin, İ.V. (1918). Karl Marks Marksizmin Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografi Özeti. (Çev. V. Erdoğan). Sol Yayınlar. (2003) Erişim adresi: <https://www.marxists.org/turkce/lenin/1914/karlmarks.pdf>
- Lynton, N. (1991), Modern Sanatın Öyküsü, (Çev. Prof. Dr. Cevat Çapan, Prof. Sadi Öziş), İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. baskı.
- "Long Term Parking" by Arman – Accumulation of 60 Automobiles in Concrete, 1982. (2018, 17Eylül). Erişim adresi: <https://www.vintag.es/2018/09/long-term-parking-1982.html>
- Mauch, C. (2016). A Future Without Waste? Zero Waste in Theory and Practice. Munich: Rachel CarsonCenterPerspectives. Erişim adresi https://www.environmentandsociety.org/sites/default/files/2015_i3_final_0.pdf
- Maurice Merleau-Ponty, Algının Fenomenolojisi, Çev. Emine Sarıkartal - Eylem Hacımuratoğlu, İthali Yayınları, İstanbul, 2016, s. 431.
- Magical Land Art By Andy Goldsworthy. 26.Nisan 2023 . Erişim Adresi:<https://www.boredpanda.com/land-art-andy-goldsworthy/>
- Nafie, N.H.M. (2022). Concepts of Post-Postmodern Art in Achieving Sustainable Development Principles. Journal of Art, Design and Music: Vol. 1 : Iss. 2 , Article 3.
- Robert Rauschenberg Combines (1953-1964). 26.Nisan 2023. Erişim Adresi: <http://mediation.centrepompidou.fr/education/ressources/ENS-Rauschenberg-EN/ENS-rauschenberg-EN.htm>
- Russian Constructivism The Art History Archive-Soviet Art. 26.Nisan 2023 . Erişim Adresi:<http://www.arthistoryarchive.com/arthistory/constructivism/>
- Sakarya, A. Alkan A. ve Dört Yol. İ. B. (2020). Tüketim Sosyolojisi'nin Dünü, Bugünü ve Yarını. Pazarlama İçgörüsü Üzerine Çalışmalar, 4(1), 1-12 .
- Sever, M. (2017). Tüketim Kültürü Bağlamında Düşünen İnsandan Tüketen İnsana. Ordu, Türkiye, 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi.

- Scanlan. J. (2018). Çöp Üzerine Çöpün Sanat, Siyaset, Edebiyat ve Felsefedeki Yeri. İstanbul. Step Ajans Matbaacılık.
- Sevilay, M. E. (2020). Tüketim Toplumu ve Sanat Nesnesi Diyaloğu. Akademik Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi. Sayfa 71-84
- Smith,S. (2007). Beyond Green Toward a Sustainable Art. Smart Museum Of Art University of Chicago.New York. Erişim Adresi: https://d3qi0qp55mx5f5.cloudfront.net/smartmuseum/i/files/Beyond_Green_ebook.pdf?mtime=1456340716
- Subodh Gupta.Artnet . 26.Nisan 2023 . Erişim Adresi: <https://www.artnet.com/artists/subodh-gupta/>
- Taştan Renkçi, T.(2016). Sanat, Doğa ve Teknoloji Ekseninde Sanatçılar ve Yapıtları. İdil Dergisi. Cilt 5, Sayı 19.
- Tekiner İ. H, Mercan N. N, Kahraman A, Özel M. (2021) Dünya ve Türkiye’de gıda israfı ve kaybına genel bir bakış. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi. Cilt:3 Sayı:2
- Tokmakçioğlu M., Sezgin E. (2022). Sanat ve Ekoloji. Sanat.Yaşam.Üretim. İstanbul. İletişim Yayınları
- The Abstaction of Cubist Collage.(2023.Nisan 26). Erişim Adresi: <https://www.ideelart.com/magazine/cubist-collage>
- TDK (1988). Türk Dil Kurumu (Türkçe Sözlük). Ankara.
- Tully, M. Levenson, J. (2014) Throw-away society. (10.Mayıs.2023) Erişim Adresi:<https://nerc.org/news-and-updates/blog/nerc-blog/2014/01/14/throw-away-society>
- Afrika’da Büyüyen Çevre Sorunu “İthal Elektronik Atıklar”. (2019, Haziran 06). Trt Haber. Erişim Adresi:<https://www.trthaber.com/haber/dunya/afrikada-buyuyen-cevre-sorunu-ithal-elektronik-atiklar-418335.html>
- Ünal, B. (2018). Geçiciliğin Etkisi ve Yeni Çevre Tasarımları. Inonu University Journal of Art and Design. s.93-105
- Yücel, F. (2003). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Çevre Korumanın ve Ekonomik Kalkınmanın Karşılıklı ve Birlikteliği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (11), 100-120.
- Zırhlı, K. (2009). Atık ve Hazır Nesnelerin Sanat Objesine Dönüşümü. Mersin. Mersin Üniversitesi.
- Zedeli, A.R. (2021) Günümüzde Kent Meydanlarında Bir Etkileşim Yöntemi Olarak Kiosk: İnteraktif Tasarım Uygulaması. İstanbul. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Wilson, D. G. (1976). A Brief History Of Solid-Waste Management. International Journal Environmental Studies. Vol.9, p.123-129. <https://doi.org/10.1080/00207237608737618>

İnternet Kaynakları:

Guerra de la Paz (2023. 9 Mart) Erişim adresi: <https://www.artworksforchange.org/portfolio/guerra-de-la-paz/>

Yok olmanın sınırında: 10 nadir hayvan. (2023, 2 Mart) Erişim adresi: <https://rosuchebnik.ru/material/na-grani-ischeznoveniya-10-zhivotnykh-kotorykh-pochti-ne-ostalos/>

Plastik Nedir? Keşfi, Tarihçesi, Türleri ve Kronolojisi. (21 şubat 2023). Erişim adresi: <https://ungo.com.tr/2018/12/plastigin-tarihi-kronolojik-gelisim-sureci/>

Atıkların Legalleşmesi: Antik Çağdan Günümüze atık. (17 nisan2023). Erişim Adresi: https://www.maximonline.ru/longreads/get-smart/_article/legalizatsiya-othodov/

Marksizm , Ekoloji ve Doğa .(2021) . Kaan Kangal. Erişim Adresi: <https://www.evrensel.net/haber/435913/marksizm-ekoloji-ve-doga>

Resim İnternet Kaynakları:

<http://www.weinerelementary.org/picasso-and-collage.html> (18 Mart 2023)

<https://www.ideelart.com/magazine/cubist-collage> (18 Mart 2023)

<http://mediation.centrepompidou.fr/education/ressources/ENS-Rauschenberg-EN/ENS-rauschenberg-EN.htm> (18 Mart 2023)

<http://www.arthistoryarchive.com/arthistory/constructivism/>(18 Mart 2023)

<https://artincontext.org/famous-collage-artists/> (18 Mart 2023)

<https://www.sanatinoykusu.com/marcel-duchamp/> (18 Mart 2023)

https://www.moma.org/learn/moma_learning/andy-warhol-campbells-soup-cans-1962/ (18 Mart 2023)

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/78215> (18 Mart 2023)

<https://www.moca.org/collection/work/senorita> (18 Mart 2023)

<https://kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-189-arte-povera/> (18 Mart 2023)

[https://www.boredpanda.com/land-art-andy-goldsworthy/?](https://www.boredpanda.com/land-art-andy-goldsworthy/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic) (18 Mart 2023)

[utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic](https://www.boredpanda.com/land-art-andy-goldsworthy/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic) (18 Mart 2023)

<http://m.andrearosengallery.com/artists/al-hansen/images#andquotbambolinaandquot-1994> (18 Mart 2023)

<https://erolanar.org/klasiklerden-alintilar/sanatin-sonu-donald-kuspit/> (18 Mart 2023)

<https://www.artatberlin.com/en/tag/solo-exhibition-contemporary-art-at-art-at-berlin/page/9/> (18 Mart 2023)

<https://www.vqronline.org/books/circling-back-gabriel-orocho> (18 Mart 2023)

<https://www.artworksforchange.org/portfolio/guerra-de-la-paz/> (18 Mart 2023)

<https://www.vintag.es/2018/09/long-term-parking-1982.html> (18 Mart 2023)

<https://www.artatsite.com/Delhi/details/Gupta-Subodh-DaDa-banyan-tree-National-Gallery-statue-sculpture-art-at-site-New-Delhi.html> (18 Mart 2023)

https://www.maximonline.ru/longreads/get-smart/_article/legalizatsiya-othodov/(17 Nisan 2023)

https://d3qi0qp55mx5f5.cloudfront.net/smartmuseum/i/files/Beyond_Green_ebook.pdf?mtime=1456340716 (17 Nisan 2023)

<https://archello.com/project/new-wave> (01 Mayıs 2023)

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Sofiya AHADOVA	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Bölümü	Resim
Makale ve Bildiriler	
1. Erdoğan Neslihan, Önuçak Ayşe, Özaras Mustafa Emrah, Ahadova Sofiya - Anselm Kiefer'in Sanatında Kozmolojinin Yeri - Sobider The Journal of Social Sciences - Vol.9/56 - Pp.514 - Issn : 2149-0821 - Doi : 10.29228/Sobider.57712 – 2022	
2. Erdoğan Neslihan, Ahadova Sofiya - Arman'ın Sanatında Bir İfade Aracı Olarak Atık Nesne - Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi (International Journal of Art and Aesthetics) - Vol.5/9 - Pp.38 - Issn : 2667-4815 – 2022	
3. “Atık ve Dönüşüm” 10-16 Nisan. Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım Mimarlık Fakültesi Sanat Galerisi. Sergi Açılış: 10 Nisan Saat 12:00	